

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Sociální geografie a regionální rozvoj

Bc. Alžběta Rychnovská

Potenciály a limity metropolitní spolupráce v Brněnské metropolitní oblasti: role měkkých aspektů

Potentials and limitations of metropolitan cooperation in Brno Metropolitan Area: the role of soft aspects

Diplomová práce

Vedoucí práce:

prof. RNDr. Luděk Sýkora, Ph.D.

Praha, 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 30. 7. 2024

Alžběta Rychnovská

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala v první řadě prof. RNDr. Lud'ku Sýkorovi, Ph.D. za důvěru ve společné práci, za ochotu sdílet vlastní expertízu, a za komentáře a otázky, které mi vždy pomohly dívat se na věci ještě z dalších úhlů. Za praktické připomínky děkuji všem vyučujícím Odborného semináře ze SG II. Děkuji všem, kteří se zapojili do výzkumu jako účastníci a účastnice rozhovorů, nebo mi rozhovory pomohli zprostředkovat, za věnovaný čas a energii. Děkuji také všem svým přátelům, jmenovitě Anně Tabáškové a Adamovi Martinkovi, díky jejichž ochotě probírat se mnou nejrůznější okolnosti této práce jsem pokaždé dokázala udělat další krok. Nakonec děkuji své rodině a Tomášovi za všechny formy podpory, naslouchání, pomoci, a bez nadsázky za všechno.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá tématem metropolitní spolupráce v Brněnské metropolitní oblasti. Je příspěvkem k aktuální odborné diskusi o metropolitní governance, obzvláště k její lince soustředící se na nízkou institucionalizovanou metropolitní oblasti. Cílem práce je prohloubit porozumění procesům spolupráce, důraz je s ohledem na nízkou institucionalizaci kladen na její tzv. měkké aspekty. Ty jsou odvozeny z odborné literatury zabývající se měkkými prostory/měkkým plánováním. Výsledky práce jsou formulovány na základě analýzy dat z polostrukturovaných rozhovorů a jsou strukturovány do tematických částí Vnitřní zdroje spolupráce, Přes hranice, a Asymetrie aktérů. Zjištění o roli měkkých aspektů jsou zhodnocena z hlediska možných potenciálů a limitů metropolitní spolupráce. Jako potenciály jsou identifikovány procesy související s komunikací, flexibilitou, schopností koordinace, vědomím přesahování hranic a schopností skrze spolupráci naplňovat zájmy aktérů. Limitujícím je z hlediska měkkých aspektů zejména závislost metropolitní spolupráce na městě Brně.

klíčová slova: metropolitní spolupráce, metropolitní governance, Brno, Brněnská metropolitní oblast, měkké prostory, integrované územní investice

Abstract

The thesis focuses on the topic of metropolitan cooperation in the Brno Metropolitan Area. It is a contribution to the current scholarly debate on metropolitan governance, especially to its branch focusing on low-institutionalised metropolitan areas. The aim of the thesis is to deepen the understanding of the processes of cooperation. Given the low institutionalisation, the emphasis is on the cooperation's so-called soft aspects. These are derived from the literature on soft spaces/soft planning. The research findings are formulated on the basis of analysis of data from semi-structured interviews and are structured into three thematic parts: Internal sources of cooperation, Across boundaries, and Actor asymmetry. The findings on the role of soft aspects are assessed in terms of possible potentials and limitations of metropolitan cooperation. Processes related to communication, flexibility, ability to coordinate, awareness of transcending boundaries, and the ability to meet actors' interests through cooperation are identified as potentials. The limitation in terms of soft aspects is mainly seen in the dependence of metropolitan cooperation on the city of Brno.

keywords: metropolitan cooperation, metropolitan governance, Brno, Brno Metropolitan Area, soft spaces, Integrated Territorial Investments

Obsah

1	Úvod	8
2	Obecná východiska	9
2.1	Kontext metropolitní spolupráce v BMO	9
2.2	Současný stav metropolitní spolupráce v BMO.....	11
3	Teoretické a metodické zarámování.....	12
3.1	Metropolitní oblasti a jejich správa.....	13
3.1.1	Metropolitní oblasti jako funkční celky	13
3.1.2	Přístupy k metropolitní správě	14
3.1.3	Formy metropolitní governance.....	16
3.2	Metropolitní spolupráce v literatuře.....	17
3.3	Výběr vhodného rámce	23
4	Metodika	27
4.1	Výzkumný problém a výzkumná otázka.....	28
4.2	Metodický postup.....	29
4.2.1	Metoda tvorby dat	29
4.2.2	Tvorba vzorku.....	30
4.2.3	Analýza dat	31
4.2.4	Interaktivita výzkumného procesu	33
4.3	Limity zvolených metod	34
4.4	Reflexivita.....	35
5	Výsledky.....	36
5.1	Vnitřní zdroje spolupráce.....	36
5.2	Přesahování hranic	43
5.3	Asymetrie aktérů.....	49
6	Vyhodnocení	57
7	Závěr	61
8	Zdroje.....	63
	Přílohy.....	68

Seznam tabulek

Tabulka 1: Měkké aspekty	25
Tabulka 2: Tvrdé aspekty.....	26

Seznam příloh

Příloha 1: Scénář rozhovoru

Příloha 2: vzor Informovaného souhlasu s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

Příloha 3: vzor Pasportu rozhovoru

Seznam použitých zkratk

BMO	Brněnská metropolitní oblast
CLLD	Community-led Local Development (komunitně vedený místní rozvoj)
EU	Evropská unie
ICA	Institutional Collective Action (institucionální kolektivní akce)
ISR BMO	Integrovaná strategie rozvoje Brněnské metropolitní oblasti
ITI	Integrated Territorial Investments (integrované územní investice)
MECOG-CE	Strengthening metropolitan cooperation and governance in central Europe (Posílení metropolitní spolupráce a řízení ve střední Evropě)
MMB	Magistrát města Brna
MP INRAP	Metodický pokyn pro využití integrovaných nástrojů a regionálních akčních plánů v programovém období 2021–2027
ORP	obec s rozšířenou působností
PS	pracovní skupina
ŘV	řídící výbor (plný název: ŘV ISR BMO)

1 Úvod

V této práci se zabývám metropolitní spoluprací v Brněnské metropolitní oblasti (BMO). Metropolitní spolupráce je aktuální odpovědí na otázku, jak účinně spravovat území, ve kterých funkční vztahy přesahují existující administrativní hranice místních samospráv (Heinelt, Kübler 2004). Je ukotvená v myšlence governance (*vládnutí/řízení*), která se namísto zdůrazňování formálních a jasně hierarchických struktur vlády zaměřuje na méně formální a flexibilnější interakce a vztahy mezi aktéry, skrze které struktura správy vzniká.

Výzkum metropolitní governance má geografický původ v USA a zemích západní Evropy, kde byl poháněn zejména potřebou řešit problémy vznikající spolu s nekoordinovanou suburbanizací. V postsocialistickém prostoru se zájem o metropolitní témata zintenzivnil až začátkem 21. století. Jednak právě s nástupem suburbanizace, a také se vstupem několika postsocialistických zemí do Evropské unie (EU). Tyto země se tím zapojily do systému evropské regionální politiky, která integrovaný metropolitní rozvoj programově stimuluje. Slouží totiž jako jeden z prostředků ke zvyšování územní soudržnosti a naplňování širokého cíle evropské integrace (Purkarthofer, Granqvist 2021).

V Česku je metropolitní agenda nejrozvinutější v Brněnské metropolitní oblasti. Výzkum zde probíhajících metropolitních procesů tak poskytuje ideální prostředí pro studium metropolitní spolupráce v kontextu českých historických, kulturních, společenských, ekonomických a legislativních specifík. Zároveň zde úvodní otázka o správě administrativně fragmentovaného území nabývá na urgenci vzhledem k pro Česko typické vysoké úrovni administrativní roztržitosti (Šašinka a kol. 2019).

Současný akademický náhled na metropolitní spolupráci a governance v BMO se zaměřuje na možnosti jejich formalizace a institucionalizace. Ve své práci tento náhled doplním a budu se zabývat charakterem spolupráce samotné. S využitím odborné literatury vysvětlím termíny metropolitní spolupráce a governance a jejich vztah, a popíšu kontext, ze kterého vychází. Dále nastíním aktuální stav metropolitní spolupráce v BMO a představím myšlenku, kterou rámuji praktickou část výzkumu – myšlenku měkkých prostorů/měkkého plánování. Na základě dat vytvořených skrze polostrukturované rozhovory posoudím, jakou roli hrají v systému spolupráce její aspekty označované jako měkké, a to z hlediska jejich potenciálů a limitů. Vše ve snaze naplnit cíl této diplomové práce, kterým je prohloubit porozumění procesům metropolitní spolupráce v Brněnské metropolitní oblasti.

2 Obecná východiska

Metropolitní spolupráci v BMO významně ovlivňuje historický a společenský kontext. Zejména proces postsocialistické transformace územní správy spojený s politikou decentralizace, a regionální politika EU. V následující kapitole představím, jak v tomto kontextu spolupráce vznikala, a v jaké řídicí struktuře aktuálně funguje. Na základě dat z dotazníkových šetření mezi starosty a starostkami obcí v BMO nastíním její současný stav a ochotu relevantních aktérů se do ní zapojovat. Shrnu poznatky výzkumu brněnské metropolitní spolupráce a představím způsob, kterým je v této práci doplním.

Předesílám, že v této práci budu pracovat s anglickým termínem „governance“. Ten vychází z posunu od termínu „government“ (*vláda*) ke „governance“ (*vládnutí, řízení*) (Savitch, Vogel 2000), který objasňuji níže. Ani „vládnutí“ ani „řízení“ podle mého názoru nepostihují plný význam toho, co je governance, a mohou být snadno zaměněny za jiné jevy. Pro účely srozumitelnosti jsem se tak rozhodla pojem governance nepřekládat.

2.1 Kontext metropolitní spolupráce v BMO

Metropolitní oblasti a jejich správa nevznikají ve vakuu, ale v prostředí již existujícího institucionálního dědictví a rámců, se kterým nové představy o metropolitní správě nějak interagují (Brenner, Theodore 2002; Tomàs 2015b; Krukowska, Lackowska 2017). Pro pochopení charakteru současné metropolitní spolupráce v BMO je klíčový kontext postsocialistické transformace územní správy. Po roce 1989 se zde setkaly reformy dvou prostorových úrovní – lokální (obecní) a regionální (krajské) (Mikuła 2024). Na lokální úrovni mělo demokratizační úsilí dvojitý efekt. Jednak se politika decentralizace projevila zvyšováním samosprávných kompetencí obcí, a tyto obce zároveň v souladu s nově nabytou možností individualizace neměly zájem rozvíjet kooperativní vztahy nebo kompetence sdílet. Maier (2002, s. 226) situaci pojmenovává jako „komunální egoismus“. To vyústilo v administrativní fragmentaci území. Byť z fragmentace začaly záhy pramenit problémy, např. ve schopnosti adresovat výzvy přicházející s nastupující suburbanizací, pozornost se upřela na reformu úrovně krajské. Důvodem bylo zacílení politik EU právě na kraje (v terminologii EU regiony), kdy založení krajských správ bylo podmínkou pro získání způsobilosti k účasti v programech a nástrojích těchto politik (Mikuła 2024).

Po klíčových reformách obecní a krajské úrovně již žádná obdobná fáze reform orientovaných na metropolitní úroveň nenásledovala (Mikuła 2024) – přes rozdíly v kontextu lze ilustrativně srovnat s vývojem v USA a zemích západně od železné opony, kde byla metropolitní správa tématem od 60. let 20. století (Lefèvre 1998). Výsledkem je současná absence koncepčního metropolitního plánování a procesů a legislativních podmínek pro efektivní metropolitní spolupráci (Šašinka a kol. 2019; Kunc a kol. 2023a). Jinými slovy, v české legislativě není metropolitní správa nijak zakotvena a neexistují tedy nástroje podporující (ani umožňující) existenci jejího formálního uspořádání. Obce v metropolitních oblastech „nemají institucionální paměť dříve existujících metropolitních institucí jako referenčního bodu“ (Mikuła 2024, s. 164), a nadto velké množství autonomních a relativně silných obcí, typické pro českou sídelní strukturu (Šašinka a kol. 2019), spolu s existencí krajských správ vytváří institucionálně přeplněné prostředí (Mikuła 2024).

Jak se z tohoto přeplněného kontextu současná metropolitní spolupráce vynořila? Podle Šašinky a kol. (2019, s. 824) je pro ni „absolutně rozhodující“ regionální politika EU (více také Šašinka 2016; Kunc a kol. 2020; Coblenca, Sýkora 2022; Mikuła 2024). To, co se ukázalo již při reformě krajské úrovně, tedy že pobídky ze strany EU mohou ovlivnit směr vývoje územní správy, se potvrzuje i v případě metropolitní agendy. Milníkem ve směřování regionální politiky EU je tomto ohledu tzv. Barca report (2009), po jehož uveřejnění začala evropská regionální politika využívat place-based přístup stavící na místní znalosti prostředí a bottom-up aktivitách, jelikož se ukázal jako efektivnější než do té doby užívaný přístup top-down (Šašinka a kol. 2019; Coblenca, Sýkora 2022). Výsledkem je posílená územní dimenze Politiky soudržnosti EU a jejích finančních nástrojů. Pro metropolitní oblasti je rozhodující nástroj Integrovaných územních investic (ITI, *Integrated Territorial Investments*), který umožňuje při financování projektů kombinovat prostředky z Evropského fondu pro regionální rozvoj, Evropského sociálního fondu, Fondu soudržnosti a fondů rozvoje venkova. Díky tomu mohou vznikat „multidimenzionální a meziodvětvové intervence“ (Ferry 2019, s. 5), čímž ITI slouží jako „prostředek pro realizaci [Politiky soudržnosti] územně integrovaným způsobem s cílem zvýšit její účinnost.“ (Ferry 2019, s. 5). Využití ITI je zároveň vázáno na zpracování integrované územní strategie, do něhož jsou zapojeni relevantní stakeholdeři v území. To stimuluje spolupráci aktérů a Kunc a kol. (2023b, s. 19) tak považují zavedení ITI za „katalyzátor metropolitní spolupráce v BMO.“

Kromě podpůrných funkcí katalyzátoru a stimulátoru spolupráce se s využitím ITI každopádně pojí i hrozby. Jednak může jeho zavedení a související zakládání metropolitních struktur, které mají na starosti jeho management, sloužit jako ospravedlnění národní vlády pro neexistenci skutečné národní metropolitní politiky, jako se to podle Mikuły (2024) děje dnes v Polsku. Krukowska a Lackowska (2017) zase vznášejí otázku, jestli metropolitní uspořádání, která vznikla za účelem využívání a managementu ITI a jsou samy o sobě institucionálně slabá, přežijí konec programovacího období, a jestli se v nich bude spolupráce rozvíjet i nad rámec financování integrovaných projektů. Je tedy třeba být vůči návaznosti metropolitní spolupráce na ITI obezřetní a snažit se ji nahlížet širěji než v mantinelech využití jednoho finančního nástroje.

2.2 Současný stav metropolitní spolupráce v BMO

Řízení a organizace aktivit v BMO aktuálně probíhá ve struktuře, která je spojená s využitím ITI. Podmínky tohoto využití jsou upraveny Metodickým pokynem pro využití integrovaných nástrojů a regionálních akčních plánů v programovém období 2021–2027 (MP INRAP) (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR 2021). Ten stanovuje povinnost vytvořit pro dané území integrovanou územní strategii a doporučuje zapojit do její tvorby relevantní aktéry z oblastí, které bude daná strategie adresovat. Kromě toho musí být popsáno schéma řízení dané strategie. V BMO se tato strategie nazývá Integrovaná strategie rozvoje Brněnské metropolitní oblasti (ISR BMO), v současném programovacím období s dodatkem 2021+ (BMO 2024d). Za účelem jejího zpracování vznikl Řídicí výbor (ŘV) a pracovní skupiny (PS). Řídicí výbor funguje na základě statutu (ŘV ISR BMO 2024b) a jednacího řádu (ŘV ISR BMO 2024a), které stanovují pravidla účasti na jednání, hlasování apod. Metropolitní dimenzi má kromě toho řada aktivit mimo ISR BMO, např. integrovaná doprava, jednání v rámci místních akčních skupin, dobrovolných svazků obcí nebo jiných zájmových uskupení v území.

Město Brno pořádá od roku 2017 každé tři roky dotazníkové šetření mezi starostkami a starosty obcí v BMO, skrze které sbírá data o vůli a motivacích respondentů a respondentek spolupracovat v rámci BMO, jejich povědomí o přínosech spolupráce, ztotožnění se s příslušností k BMO a o dalších souvisejících otázkách (Kunc a kol. 2023b). Podle tohoto šetření je vůle obcí spolupracovat v rámci BMO dlouhodobě vysoká. V roce 2017 mělo o spolupráci zájem 132 ze 134 obcí, za které byl dotazník zodpovězen (99 %) (BMO 2024a), v roce 2020 to bylo 159 ze 169 obcí (94 %) (BMO 2024b), a i v roce 2023 se číslo drželo

vysoko, zájem mělo 162 ze 174 obcí (93 %) (BMO 2024c). Zhruba třetina obcí by také byla ochotná uvažovat o převedení některých svých kompetencí na potenciální „metropolitní jednotku“ (Šašinka a kol. 2019; Kunc a kol. 2023a).

3 hlavní výzvy, kterým momentálně BMO čelí, shrnují závěry projektu ESPON METRO (2021) následovně. Metropolitní oblasti v Česku nejsou v současnosti legislativně ukotvenou entitou s rozhodovací pravomocí, byť jsou důležitou jednotkou územního rozvoje státu. Metropolitní správa a spolupráce jsou závislé na finančním nástroji ITI, kromě něj pro ně na národní úrovni neexistují žádné další podpůrné mechanismy. A třetí výzva spočívá ve vytvoření takového institucionálního rámce spolupráce, který umožní lepší zapojení všech aktérů do společných aktivit – momentálně je metropolitní spolupráce podněcována především top-down.

Na druhou stranu, podle Šašinky a kol. (2019) je současné období historicky nejpříznivěji nakloněné rozvoji metropolitní spolupráce, a to díky nastavení politik EU zaměřenému na bottom-up aktivity, územní soudržnost a integrovaný rozvoj.

Současný výzkum metropolitní spolupráce a governance v BMO je z velké většiny zaměřen na různé perspektivy možností jejich formální institucionalizace (Šašinka a kol. 2019; Kunc a kol. 2020; 2021; 2023a; 2023b), aktuální jsou úvahy o založení „metropolitního svazku“. Souhrnný průzkum existujících metropolitních oblastí v Evropě zároveň ukazuje, že míra formální institucionalizace se zde velmi liší, podle Tomàs (2015b, s. 14) např. v závislosti na „tradici spolupráce, politických spojenectvích, vztazích mezi oblastmi vlády, a lokální konfiguraci různých stakeholderů“. Různě institucionalizované formy governance mají své výhody i nevýhody, každopádně stále platí, že metropolitní spolupráce a governance existují v kontextu, na který reagují, ať už jsou vysoce formalizované či ne. Vědomí závislosti na kontextu nabízí uvažování o budoucnosti metropolitní spolupráce a governance v BMO z hlediska toho, jaké jejich formy mohou existovat v současných podmínkách a jaké jsou cíle jejich rozvíjení, se zkoumáním formalizace až jakožto potenciálního prostředku k naplňování těchto cílů.

3 Teoretické a metodické zarámování

Téma metropolitní spolupráce je zkoumáno desítky let a za tu dobu se v něm stihlo vystřídat několik ideových přístupů. V této kapitole nejdříve objasním, jaké okolnosti vedly k tomu, že

něco jako myšlenka metropolitní spolupráce a metropolitní správy vůbec existuje. Následně představím tři zmíněné ideové přístupy, které historicky formovaly uvažování o ní – přístup metropolitní reformy, veřejné volby a nového regionalismu. Na základě posledního zmíněného formuluji východiska této práce a budu tvrdit, že metropolitní spolupráce jako taková je pro správu administrativně fragmentovaných oblastí zásadní. V dalších sekcích už se proto budu zabývat specificky metropolitní spoluprací, a představím analytické rámce, které mohou být užitečné pro její zkoumání.

3.1 Metropolitní oblasti a jejich správa

3.1.1 Metropolitní oblasti jako funkční celky

Podle Heinelta a Küblera (2004, s. 8) dnes již neexistují města ve smyslu "územně integrovaných socioekonomických celků". Urbánní realitu dle nich lépe vystihuje termín metropolitní oblast, což je území propojené funkčními vztahy, které přesahují institucionálně vymezené hranice. Podíváme-li se následně na území Evropy, zjistíme, že zdejší urbánní oblasti jsou různě velké, různě hustě obydlené, sídelní struktura je různě fragmentovaná, a územní plánování je založeno na různých tradicích. Navíc mohou mít termíny jako „lokální“, „urbánní“, „metropolitní“, „regionální“, nebo „národní“ v různých jazycích různé významy. Kvůli této obecné různorodosti je podle Tomàs (2015a) složité vytvořit jednotnou definici "urbánního", a odvisle také „metropolitního“ území. Ani v současné akademické debatě není metropolitní dimenze jasně definovaná, lze na ni nahlížet mnoha perspektivami a definovat metropolitní oblasti dle různorodých kritérií. Fricke a Gualini (2018) uvádí tři klasická: statistické, funkčně-ekonomické, a politicko-územní, a k němu přidávají definici skrze diskurz. Statisticky může být metropolitní oblast území složené ze správních jednotek, které mají nějaké podobné znaky (např. hustotu populace). Funkčně-ekonomicky území, ve kterém mezi vnitřním městem a zázemím existují vzájemné funkční závislosti, např. doprava, plánování, nebo infrastruktura. Politicko-územně je metropolitní oblast definovaná podle územní jurisdikce úřadů, nebo na základě prostorového vymezení specifické politiky. A nebo je možné chápat metropolitní měřítko jako konstruované, tedy "konstituované jako podmíněný výsledek praktik, diskurzů a reprezentací územní politiky" (Fricke, Gualini 2018, s. 203). V závislosti na definičních kritériích může vždy existovat jiné prostorové vymezení metropolitních oblastí, přičemž hranice ani nemusí být ostrá, ale naopak bývá „měkká a rozostřená“ (Mikuła 2024, s. 156).

Funkční vztahy využívají jako zásadní kritérium definice metropolitních oblastí široce citované texty Savitche a Vogela (Savitch, Vogel 2000) a Heinelta a Küblera (2004). To, že tyto vztahy překračují institucionální hranice, tedy že funkční a administrativní vymezení metropolitní oblasti se nepřekrývají (a navíc mohou být dynamické i v čase), zatímco správní kapacita existuje staticky v jasně vymezených hranicích, vede podle nich ke stavu fragmentace vlády (*governmental fragmentation*), ve kterém je obtížné adresovat problémy území a obecně toto území spravovat. Zde mohu připomenout výše zmiňovanou postsocialistickou transformaci územní správy, která právě k fragmentaci vedla, a v jejímž rámci už zároveň nenastaly diskuse o metropolitní úrovni. Tam, kde diskuse o metropolitní governance probíhaly a probíhají, je každopádně jejich cílem odpovědět na otázku, jaká struktura institucí je vhodná ke správě administrativně fragmentovaného území, ve kterém funkční vztahy přesahují existující institucionální hranice (Heinelt, Kübler 2004).

3.1.2 Přístupy k metropolitní správě

V průběhu desetiletí trvající diskuse o metropolitní správě a jejích vhodných formách vykryštalizovaly tři hlavní linie přístupu (Lefèvre 1998; Savitch, Vogel 2000; Heinelt, Kübler 2004; Mikuła 2024), které teď představím pro uvedení mých dalších úvah o metropolitní spolupráci do myšlenkového kontextu. Jádrem diskuse je vždy administrativní fragmentace a její role v koordinované a efektivní správě metropolitního území, každý přístup ji pak nahlíží jinou perspektivou. Do 90. let 20. století existovaly linie dvě – přístup metropolitní reformy a veřejné volby (Heinelt, Kübler 2004).

Podle zastánkyň a zastánců metropolitní reformy je řešením administrativní fragmentace konsolidace veřejné správy tak, aby se administrativní hranice přiblížila hranici funkčního území. To se mělo udát „bud' anexí předměstí centrálními městy, nebo vytvořením metropolitních samospráv, tj. dvoustupňových institucí s rozsáhlými kompetencemi a autonomií, jejichž územní působnost by zahrnovala funkční metropolitní oblast jako celek“ (Heinelt, Kübler 2004, s. 9). Za potenciální výhody tohoto přístupu je považována jeho přímost, vyšší efektivita konsolidované vlády v poskytování služeb díky úsporám z rozsahu, a poskytování platformy pro zapojení obyvatelstva do věcí veřejných díky představení adekvátního měřítko k adresování problémů pro obyvatelstvo důležitých. (Lefèvre 1998; Savitch, Vogel 2000; Heinelt, Kübler 2004).

Přístup veřejné volby naopak chápe administrativní fragmentaci jako výhodu metropolitních oblastí. Obyvatelstvo může "volit nohama" (Lefèvre 1998, s. 11) podle toho, jaké služby jim nabízí různé municipality – jednoduše se přestěhovat do místa takové správy, která jim vyhovuje. To podle zastánkyň a zastánců veřejné volby zachovává soutěž mezi lokálními vládami a tím pádem vytváří tlak na zlepšování veřejných služeb (Lefèvre 1998; Savitch, Vogel 2000). Jednotlivé obce v metropolitních oblastech by pak měly dobrovolně spolupracovat na naplňování takových potřeb obyvatelstva, které nedokáží naplnit samy o sobě (Lefèvre 1998).

Heinelt a Kübler (2004) argumentují, že ani metropolitní reforma, ani veřejná volba se neukázaly v realitě funkční. Konkrétní konsolidační metropolitní reformy většinou selhaly (Lefèvre 1998), a existující metropolitní sítě obcí, vlád a soukromých firem nebyly natolik konsolidované, aby odpovídaly východiskům reformního přístupu. Ukázalo se, že řešení výzev může být stejně (ne)kvalitní v konsolidovaných i fragmentovaných oblastech, že urban sprawl (*sidelní kaše*), významný pohon snah o koordinovanou metropolitní správu, je rychlejší a dynamičtější než možnost vlády se pořád dál konsolidovat, a že rozsáhlá konsolidace hrozí ztrátou benefitů, které poskytuje lokální správa na nižší úrovni (Savitch, Vogel 2000). V neposlední řadě má limity i demokratická dimenze konsolidované vlády. Tomàs (2015a) upozorňuje na to, že politická moc metropolitních správ vytvářet optimální prostory pro demokratické zapojení obyvatelstva je omezená a v Evropě dnes žádné takové metropolitní správy nejsou.

V případě veřejné volby se zase empiricky nepotvrdilo její základní východisko, že existuje objektivní soutěž mezi autonomními lokálními orgány, která podporuje jejich efektivitu. Navíc podle Heinelta a Küblera (2004) není spolupráce v metropolitních sítích vždy čistě dobrovolná a někdy omezuje lokální autonomii více, než si přístup veřejné volby představuje. Savitch a Vogel (2000) dodávají, že veřejná volba neuvažuje s koordinovanými veřejnými opatřeními k řešení metropolitních problémů a její fungování je závislé na individuálních rozhodnutích řízených trhem.

V 90. letech vzešel z diskuse třetí přístup k metropolitní správě, souhrnně nazývaný nový regionalismus (Savitch, Vogel 2000; Heinelt, Kübler 2004). Jestliže je základní tezí metropolitní reformy konsolidace a veřejná volba staví na konkurenci, nový regionalismus se zakládá na kooperaci. Heterogenní skupina relevantních aktérů v území s různým zázemím a kompetencemi spolupracuje na zajišťování služeb nezávisle na administrativních hranicích.

Chápáním metropolitní správy jako založené na spolupráci aktérů přinesl nový regionalismus posun od konceptu government (*vláda*) ke governance (*vládnutí, řízení*) (Savitch, Vogel 2000). Vláda jako ideální typ je vertikální, pevně institucionalizovaná, formální, řízená shora, používá vymezené postupy, sama poskytuje veřejné služby. Oproti tomu ideální typ governance je horizontální, flexibilní, neformální, samoregulační, aktéři komunikují volněji a bez vymezených hranic, a lokality praktikující governance nemusí zajišťovat veřejné služby samy, ale můžou k tomu využít dohod s jinými aktéry (Savitch, Vogel 2000). Toto uspořádání dělá z governance dynamickou alternativu k formální vládě umožňující flexibilně reagovat na dynamické prostředí, o jehož správu se usiluje.

Perspektiva nového regionalismu se zaměřuje na vztahy a interakce mezi aktéry (soukromými i veřejnými), které zkoumá jako konstitutivní prvek pro vznik metropolitní governance (Heinelt, Kübler 2004). Zásadní myšlenkou rámce nového regionalismu je tak propojení mezi metropolitní spoluprací a governance – spolupráce je chápána jako prostředek, kterým lze governance dosahovat, a zároveň jako její klíčový nástroj.

Na tomto místě je vhodné krátce vyjasnit terminologii související s novým regionalismem. Navzdory absenci termínu „metropolitní“ v názvu tohoto konceptu jsou mu metropolitní otázky opravdu centrální. Savitch a Vogel (2000) ve svém klíčovém novoregionalistickém textu poznamenávají, že používají termíny „regionální“ a „metropolitní“ zaměnitelně – důležité je podotknout, že oba působí v USA. Tomàs (2015a) pak upozorňuje na to, že evropské autorky a autoři zpravidla nahrazují pojem „nový regionalismus“ výrazem „metropolitní governance“. Souvisí to podle ní s dříve zmíněnou růzností politických a historických konotací, které termíny jako „region“ mají v různých sociogeografických kontextech. V této práci budu nadále využívat „nový regionalismus“ jako pojmenování jednoho z přístupů k metropolitní správě, a „metropolitní governance“ jako obecné označení formy metropolitní správy založené na spolupráci aktérů.

3.1.3 Formy metropolitní governance

Jestliže nahlížíme na metropolitní governance jako na konstituovanou interakcemi a vztahy mezi aktéry, nelze přehlédnout jejich charakteristickou flexibilitu a potřebu neustálého vyjednávání (Lefèvre 1998). S ohledem na dynamiku těchto vlastností je metropolitní governance označována jako proces, jako stávající se „produktem systému aktérů s tím, jak se celý proces odehrává (Lefèvre 1998, s. 18), nebo jako „vznikající, experimentální praktiky“

(Fricke, Gualini 2018, s. 202). Forma governance tak nemůže být předem jasně daná, ale je průběžně utvářena interakcemi mezi aktéry. Zároveň tím pádem neexistuje ani jediný správný model governance, ani jediná správná cesta, jak jí dosáhnout. Tím se chápání metropolitní správy podle nového regionalismu odlišuje od přístupů metropolitní reformy a veřejné volby, které právě s ideální konkrétní formou uvažovaly. Heinelt a Kübler (2004) pak představují tři faktory, které mají zásadní význam pro konkrétní podobu governance, a jejich místně-specifickou kombinovatelnost označují jako dynamiku místa.

Prvním z nich je chování aktérů, konkrétně jejich ochota spolupracovat – jaké mají strategie pro vyvarování se konfliktů a udržení si schopnosti rozhodnout. Autoři upozorňují, že toto chování, vztahy, a sdílené normy jsou zabudované v historickém, společenském a kulturním kontextu. Nejenže je governance historicky determinovaná, i současný charakter spolupráce funguje jako determinant pro tu budoucí (Krukowska, Lackowska 2017). Druhým faktorem jsou pobídky od institucí vyšších úrovní (např. kraje, státy, EU), které ovlivňují vůli aktérů spolupracovat. V BMO takto dnes klíčovým způsobem působí stimuly ze strany regionální politiky EU, převážně nástroj ITI. Posledním faktorem je politické vedení (*leadership*), kdy utváření metropolitní governance pomáhá mobilizace okolo jasných vizí. Je zde důležité podotknout, že nízká kvalita některého z faktorů nemusí znamenat, že daná metropolitní oblast nemůže dosáhnout žádné úrovně metropolitní governance. Ve smyslu přístupu stavějícím na novém regionalismu, který zdůrazňuje právě různost řešení a forem, je pouze třeba mít na paměti zmíněnou dynamiku místa, tj. místně specifickou kombinaci tří faktorů. Konkrétní forma governance pak vzniká jako produkt konkrétní dynamiky místa. Grésillon a de Saussure (2021, s. 205) tuto myšlenku shrnují slovy: „Otázkou není natolik ‚Co je dobrá governance?‘, ale spíše: ‚Jaký mód governance je přizpůsoben tomuto konkrétnímu metropolitnímu území?‘“

3.2 Metropolitní spolupráce v literatuře

Literatura o metropolitní governance má blízko k oborům zaměřujícím se na veřejnou správu, často se zabývá rozborem institucionálních aktérů a jejich specifických kompetencí, případně konkrétními legislativními opatřeními ve vztahu k administrativě. Rozbor BMO z tohoto pohledu by zajisté přinesl přínosná zjištění, nicméně sama se odborně veřejnou správou nezabývám a podobně orientovaný výzkum bych dokázala zodpovědně realizovat pouze v týmu s někým, kdo má v tomto oboru hlubší expertízu. Téma governance proto nadále využívám jako základní východisko pro hledání vlastní perspektivy. Na základě rešerše

literatury vycházím nadále z premisy, že problematika správy administrativně fragmentovaného území lze adresovat s využitím konceptu governance, jejímž zásadním prvkem je spolupráce relevantních aktérů – a právě tu samu o sobě jsem se rozhodla zkoumat blíže. V následující sekci představím teoretické rámce a přístupy, které formovaly mé uvažování nad uchopením celého tématu.

Současná literatura o BMO spolupráci metropolitních aktérů adresuje (Šašinka 2016; Šašinka a kol. 2019; Kunc a kol. 2020; 2021; 2023a; 2023b). Autorské kolektivy rozpoznávají potenciál spolupráce pro rozvoj oblasti, což se projevuje mj. tematizací ochoty a motivace ke spolupráci v pravidelně rozesílaných dotaznicích reprezentací města Brna. Spolupráce jakožto bottom-up aktivita je oceňována jako klíčová pro udržitelnost metropolizačních iniciativ. Všemi zmíněnými texty se zároveň vine výrazná linka přání formalizovat spolupráci založením oficiální metropolitní jednotky.

Metropolitní governance a spolupráci přímo propojuje rámec institucionální kolektivní akce (ICA, *Institutional Collective Action*), který se zaměřuje se na rozhodování institucionálních aktérů o vzniku metropolitní spolupráce (Feiock 2009; Feiock, Scholz 2009). Forma metropolitní spolupráce je zde chápána jako „soubor nástrojů metropolitní governance“ (Feiock 2009, s. 359), pomocí kterých je možné adresovat tzv. ICA problémy. To jsou podle Feiocka (2009) takové problémy, které vznikají kvůli rozdělení zodpovědnosti za zajišťování služeb mezi vícero institucí, čímž vznikají negativní externality. Rozlišuje horizontální, vertikální a funkční ICA problémy, přičemž formu spolupráce si podle něj aktéři racionálně zvolí v závislosti na charakteru ICA problému a výši transakčních nákladů vyjednávání a prosazování dohod mezi lokálními jednotkami správy. Na základě předpokladů o racionálním rozhodování tak podle Feiocka (2009) za splnění určitých podmínek vždy vznikne nějaká forma spolupráce. Castillo (2019) ale identifikuje limity rámce ICA. Zpochybňuje předpoklad racionálního rozhodování a své tvrzení ilustruje příklady, kdy i přes existenci optimálních podmínek a pobídek pro rozvoj mechanismů metropolitní spolupráce tyto mechanismy nevznikly. Dále se odkazuje na Andrewa (2009), který tvrdí, že výsledky výzkumu procesů, které mají podle ICA probíhat určitým způsobem, jsou nejednoznačné. Castillo dochází k závěru, že rámec ICA může být vhodný pro analýzu procesů vyjednávání, k nimž v území dochází při vytváření konkrétního modelu spolupráce poté, co bylo rozhodnutí o spolupráci učiněno, a naopak není vhodný pro pochopení povahy lokálních institucí činících rozhodnutí a jejich vzájemných vztahů, ze kterých vyplývají mechanismy spolupráce.

Vodítka k možnému způsobu analýzy metropolitní spolupráce by mohly poskytnout dílčí studie zaměřené na konkrétní případy spolupráce. Krukowska a Lackowska (2017) se zabývají spoluprací vzniklou v polských metropolitních oblastech za účelem managementu ITI, a staví při tom na teorii kooperace a teorii Europeanizace. Zkoumají, jak je institucionální uspořádání spolupráce ovlivněno minulými pokusy o institucionalizaci. Kromě toho, že ve své analýze identifikují struktury spolupráce s nízkou úrovní formality, objasňují také vztahy mezi minulostí a současností institucionalizace. Matkin a Frederickson (2009) zkoumají spolupráci na úrovni jednotlivců, konkrétně jak zákonem stanovené institucionální role (starostky a starostové, zastupitelstvo, vedoucí administrativních oddělení) ovlivňují vůli představitelů a představitelů municipálních vlád účastnit se metropolitní spolupráce. Metodicky využívají teorii her a tzv. vězňovo dilema, což je model situace, ve které se racionálně jednající aktéři musí nějak rozhodnout, a svým rozhodnutím buď mohou sledovat svůj vlastní zájem, nebo jednat ve prospěch společného dobra (Kuhn 2019). Stejně jako v případě ICA, i v těchto dvou textech je důraz kladen na metropolitní instituce, institucionalizaci, institucionální rozměr spolupráce.

Rámec, který se nezabývá natolik institucionálním rozměrem spolupráce, ale místo toho kvalitami spolupráce samotné, je kolaborativní rozhodování založené na konsenzu. Deyle a Wiedenman (2014) na základě rozsáhlé rešerše literatury v oblasti budování konsenzu a kolaborativního plánování vytváří kauzální model, který vysvětluje, jaké faktory jsou důležité pro úspěšné dosahování výsledků spolupráce. Tyto výsledky dělí do tří skupin, upravených podle dřívějšího dělení Innes a Boohera (1999), významné autorky s autorem z oblasti kolaborativního plánování. Tedy: výsledky prvního, druhého a třetího řádu. Výsledky prvního řádu jsou „hmatatelné, vysoce kvalitní a efektivní plánovací výstupy“ (Deyle, Wiedenman 2014, s. 258), jinými slovy plány a jejich implementace. Výsledky druhého řádu jsou „nehmatatelné výstupy, které přinášejí prospěch jak zúčastněným, tak jejich pokračujícímu kolaborativnímu úsilí“ (Deyle, Wiedenman 2014, s. 258). Tyto výstupy jsou v práci členěny do tří podskupin – budování kapacit, členská shoda (*member commonalities*), a vylepšené vztahy. Obecněji jde o intelektuální, sociální, a politický kapitál, který spolupracující skupina skrze spolupráci produkuje. A za výsledky třetího řádu označují sítě, které jsou vytvářeny v souvislosti s kolaborativním úsilím, a které vedou k novým partnerstvím a spolupracím a v důsledku k novým výsledkům v praxi. Kromě výsledků prvního a druhého řádu zahrnují autoři do modelu ještě skupiny proměnných Startovní podmínky a Proces a členstvo, které je spolu

s výsledky druhého řádu součástí tzv. „prostoru kolaborativního dialogu“ (Deyle, Wiedenman 2014, s. 259).

Poslední teoretický rámec, který utváří mé přemýšlení o tématu této práce, je rámec měkkých prostorů (*soft spaces*). Obdobně jako kolaborativní plánování se i měkké prostory vzdalují od institucionálního pojetí spolupráce, namísto toho ji nahlíží jako něco, co může institucionální uspořádání překračovat. Haughton a Allmendinger (2007), kteří koncept měkkých prostorů poprvé rozvinuli při popisu plánovacích procesů ve Velké Británii, označují prostory plánování jako tvrdé (*hard*), to jsou „formální, viditelné arény a procesy, často statutární a otevřené demokratickým procesům a lokálnímu politickému vlivu“ (Haughton, Allmendinger 2007, s. 306), nebo měkké (*soft*), tj. „fluidní oblasti mezi těmito formálními procesy, ve kterých převažuje implementace skrz vyjednávání, flexibilitu, rozvahu a interpretaci“ (Haughton, Allmendinger 2007, s. 306). Jádrem konceptu měkkých prostorů tkví v dichotomii formálního a neformálního, statutárního a dobrovolného. Jak však na základě rešerše literatury argumentují Purkarthofer a Granqvist (2021), myšlenka měkkých prostorů v průběhu let „cestovala“ (Healey 2013). To znamená, že byla aplikována v jiných místech a kontextech, než ve kterých vznikla, přičemž ji každý používal jinak a v rámci jiných narativů. Autorky cestu rozplétají a odhalují tři způsoby využití měkkých prostorů.

Původně vychází tato idea ze situace, kdy chtěla politická reprezentace Velké Británie (tzv. New Labour mezi lety 2003 a 2010) nějak realizovat koordinované územní plánování s viditelnými výsledky, a zároveň se chtěla vyhnout složité reformě celé struktury územní správy. Uvažování o možnostech implementace plánovacích opatření i na úrovni různých měkkých prostorů (zde tedy prostorů mimo existující administrativní strukturu) mělo umožnit reflexi „reálné geografie“ (Allmendinger, Haughton 2009, s. 619, cit. v Purkarthofer, Granqvist 2021, s. 315) problémů a potenciálů, které bylo třeba adresovat. V kontextu Velké Británie jsou měkké prostory chápány jako strategické nástroje realizace vládních opatření.

Další kontext, ve kterém se měkké prostory objevují, je prostředí severských zemí, tj. Dánsko, Finsko, Norsko, Švédsko. (Autorky neuvažují s Islandem, jelikož nedohledaly akademickou literaturu zaměřenou na měkké prostory na Islandu.) Toto je prostředí, ve kterém municipality disponují vysokou mírou autonomie a městské regiony nejsou nijak právně definované. Měkké prostory zde slouží jako pojmenování platformy, na které územní aktéři dobrovolně vyjednávají o strategiích a koordinaci společného rozvoje, aniž by k tomu měli statutární

pravomoci. Ve Velké Británii i v severských zemích je využívání konceptu měkkých prostorů součástí neoliberálního uvažování o plánování, ekonomickém růstu a konkurenceschopnosti.

Třetí způsob využití konceptu měkkých prostorů identifikují Purkarthofer a Granqvist (2021) v kontextu Evropské unie, kde jsou propojeny s principy evropské integrace a souvisí s cíli EU jako jsou sociální, ekonomická a územní soudržnost. Jako měkká mohou být označena nově vznikající prostorová vymezení přeshraničních regionů a makroregionů, nebo i celé území unie. A takové měkké prostory jsou chápány jako prostředky k naplňování cílů soudržnosti. Jakožto nově vymezené prostory ve kterých probíhá spolupráce a integrovaný rozvoj totiž pomáhají „omezovat oddělující sílu hranic“ (Purkarthofer, Granqvist 2021, s. 321). Zároveň politika EU podporuje vznik měkkých prostorů v samotných členských státech, např. pomocí nástrojů Politiky soudržnosti jako je komunitně vedený místní rozvoj (CLLD, *Community-led Local Development*) nebo, a zde se dostávám k metropolitním oblastem, ITI (Purkarthofer, Granqvist 2021). Toto zjištění pojí unijní způsob uvažování o měkkých prostorech s Brněnskou metropolitní oblastí, ve které byla spolupráce zásadním způsobem zintenzivněna právě po zavedení ITI, jak píšu výše.

Od prostorové měkkosti byla v EU záhy odvozena i myšlenka měkkosti procesní. Podle Faludiho (2010, s. 14) jednoduše „měkké prostory potřebují měkké plánování“. Tento přidružený koncept lze opět přiblížit pomocí srovnání s tvrdým plánováním. Tvrdé plánování se spoléhá na statutární pravomoci aktérů a institucí a na vládní financování (Faludi 2013). Protože v měkkých prostorech se ale aktérům statutárních pravomocí a vládního financování z podstaty nedostává, pouze tvrdé plánovací mechanismy zde nemohou přinášet adekvátní výsledky. Faludi (2013) proto tvrdí, že je vhodné, aby plánování v měkkých prostorech přesahovalo hranice a hledalo vzájemné synergie. Pojem „měkké plánování“ je chápán široce, zastřešuje příbuzné aktivity podobného charakteru: proces společného formulování strategií a vzájemného učení (Faludi 2013), z pohledu politik i proces vzniku nezávazných opatření v oblasti územního rozvoje, jako např. publikace Územní Agendy 2030 (2020), a zároveň i nová uspořádání governance, např. partnerství na základě Městské agendy pro EU (Purkarthofer 2019; Purkarthofer, Granqvist 2021).

Rámec měkkých prostorů a měkkého plánování využívají autoři a autorky mimo jiné pro analýzu nízké formalizovaných metropolitních oblastí, mezi které lze řadit i BMO. Kaczmarek (2018) například představuje přístup k plánování v metropolitní oblasti Poznaň, kterou vzhledem k nízké míře institucionalizace chápe jako měkký prostor. Za součást tamějšího

měkkého plánování označuje nezávazný koncepční dokument Koncepce směrů územního rozvoje metropole Poznaň (Kaczmarek, Mikuła 2016), jehož úkolem je vyplnit mezeru mezi nedostatečně právně ukotvenou institucí metropolitního plánování zajišťovaného vojvodstvím, a plánováním lokálním. Mikuła a kol. (2024) doplňují koncept měkkých prostorů o koncept územního dialogu, a identifikují skrze ně prvky metropolitní spolupráce vznikající mimo hierarchické nebo na moci založené vztahy vycházející ze statutárních pravomocí. Územní dialog a rozvoj měkkých prostorů chápou jako proces, který může předcházet snahám o formalizaci metropolitní spolupráce, nebo probíhat paralelně s nimi. Zajišťuje podle nich přijatelnost metropolizace všemi aktéry a omezuje jev, kdy problémy znemožňují vytváření strategických a dlouhodobých vizí. Mattila a Heinilä (2022) propojují koncepty měkkých prostorů a měkkého plánování s konceptem měkkého práva, jelikož v tomto oboru podle nich existuje hlubší poznání o vztahu mezi formálními a neformálními aspekty než v teorii plánování. Analyzují současný a navrhovaný model tzv. city-regionálního plánování ve Finsku, identifikují jeho měkké a tvrdé prvky, a uvádí, jaké jsou podle nich důsledky obou modelů pro legitimitu a efektivitu územního plánování.

Je důležité zmínit, že prostory neexistují v binární opozici měkkých a tvrdých prostorů, možné uspořádání je mnohem rozmanitější. (Allmendinger, Haughton 2010; Purkarthofer, Granqvist 2021; Mikuła 2024). Prostor také nemusí fungovat jen na základě měkkých nebo jen tvrdých náležitostí. Obě skupiny mohou probíhat paralelně, a také mají limity v tom, co vlastně umožňují. I prostor založený na dobrovolné spolupráci je dobré „tvrdě“ finančně a organizačně zajistit, na druhou stranu i v legislativně ukotveném prostoru s jasnými pravidly existuje „měkká“ neformální komunikace. V souladu s ideou dynamiky místa (Heinelt, Kübler 2004) spolu měkké a tvrdé aspekty v různých místech různě intragují a existuje mezi nimi napětí i synergie (Purkarthofer, Granqvist 2021). Ani konkrétní aspekty prostoru navíc nemusí být pouze měkké nebo tvrdé. I Mattila a Heinilä (2022), kteří pro jejich lepší rozlišení využívají teorii práva, uvádí, že také v ní existuje „šedá zóna mezi měkkým a tvrdým nebo formálním a neformálním“ (Mattila, Heinilä 2022, s. 2). Pro dovršení konceptuální nejednoznačnosti měkkých prostorů pak Purkarthofer a Granqvist (2021) vyzývají, že v budoucím výzkumu je třeba objasnit, co je v měkkých prostorech vlastně to měkké.

3.3 Výběr vhodného rámce

Zpracování přehledu možných teoretických zarámování této práce sehrálo velkou roli v upřesnění jejího zaměření. V průběhu rešerše jsem si neustále pokládala otázku, zda to, co daný rámec umožňuje zkoumat, lze aplikovat na příkladu BMO, a zda to je něco, čím se chci ve svém výzkumu zabývat. Skrze rámec ICA (Feiock 2009; Feiock, Scholz 2009) lze analyzovat proces vyjednávání o konkrétních formách spolupráce, což však vzdaluje mému širšímu záměru prohloubit porozumění metropolitní spolupráci v BMO jako takové. Zpochybněné východisko o racionálním rozhodování aktérů navíc přináší nepřehlédnutelné teoretické překážky, proto jsem se rozhodla ICA dále nevyužívat. Ani v kvantitativním modelu věžňova dilematu (Matkin, Frederickson 2009), ani v postupu Krukowské a Lackowské (2017) nespátřuji nástroje pro podrobnější nahlédnutí do charakteru spolupráce. Vzhledem k nízké institucionalizované povaze BMO se mi jevily jako adekvátní dva poslední rámce, které sahají přes institucionální rovinu metropolitní spolupráce.

Kauzální model Deyla a Wiedenmana (2014) by podle mého názoru mohl sloužit ke komplexní analýze procesu spolupráce, a to bez nutnosti operování pouze s „tvrdými“ dokumenty, jejichž existence je u nízké institucionalizované oblasti jako je BMO omezená. Rozhodla jsem se ho ale jako celek neaplikovat. Proč? Důvodem je jeho teoretická podmíněnost. Podle Boohera a Innes (2002), z jejichž dlouhodobé práce Deyle a Wiedenman (2014) vychází, je přínos žádoucích výsledků skrze kolaborativní rozhodování založené na konsenzu podmíněný tzv. DIAD – různorodostí, vzájemnou závislostí a autentickým dialogem (*Diversity, Interdependence, Authentic Dialogue*). Pro to, aby model teoreticky „fungoval“, musí tedy aktéři reprezentovat plnou různorodost zájmů, kterých se jejich jednání týká, musí být při dosahování svých cílů závislí jeden na druhém, a proces spolupráce musí splňovat podmínky „autentického dialogu“ podle Habermase (1985) (Innes, Booher 2010). Situaci naplnění těchto podmínek označují Innes a Booher (2010) souhrnně jako „kolaborativní racionalitu“. Nedokážu-li tedy prokázat, zda spolupráce v BMO vykazuje znaky kolaborativní racionality, není ani možné ji analyzovat pomocí modelu, který je na kauzalitě vycházející z kolaborativní racionality založený. Protože posouzení splnění podmínek DIAD v případě metropolitní spolupráce v BMO překračuje rozsah této práce, nebudu nadále pracovat s kauzálními vztahy mezi proměnnými, které Deyle a Wiedenman (2014) vyvozují z literatury. Pro tuto práci ale zůstává významné dílčí pojmenování výsledků druhého řádu jakožto potenciálních kvalit, které mohou skrze proces spolupráce vzniknout – důležité je jednak toto sdělení samotné, tedy že skrze

proces spolupráce lze další spolupráci zkvalitňovat, a pak také identifikace konkrétních přínosů.

Rámec měkkých prostorů a měkkého plánování klade důraz na to, že koordinovaný rozvoj území se může odehrávat i mimo formální uspořádání, přičemž někdy může měkkost plánování explicitně sloužit k překročení tvrdých administrativních hranic jak z hlediska zacílení politik, tak z hlediska spolupráce aktérů. Podobně jako model kolaborativního plánování umožňuje analyzovat metropolitní spolupráci a governance i v územích, která jsou slabě institucionalizovaná a nedisponují tvrdými plánovacími dokumenty (Mikuła 2024). Z těchto důvodů považuji měkké prostory za rámec přílehlavý k analýze BMO. Nicméně jejich využití má i úskalí. Jak je z literatury patrné, tento koncept je používán zejména v propojení s aktivitou plánování, ať už územního nebo strategického (podobně jako měkké prostory nebo koncept regionu, i přístupy a modely plánování jsou v různých kontextech chápány a užívány různě, pro zjednodušení tedy používám obecnější nespecifikovaný výraz „plánování“). Tato práce se však nezaměřuje na plánování, ale na spolupráci v metropolitní oblasti. Ta se s plánováním může překrývat, ale není to to samé. Zároveň výše zmiňuji i konceptuální nejednoznačnost měkkých prostorů, nevíme, co je na nich přesně to „měkké“. I s vědomím těchto okolností chápu rámec měkkých prostorů jako úhel pohledu na dění v metropolitním území, který nabízí pojmový aparát pro popis takových jeho aspektů, které by jinak zůstávaly neviditelné.

Abych dokázala rámec měkkých prostorů dále prakticky využívat, je přece jen třeba ho podrobněji vymezit. Vzhledem k neexistující jednotné definici toho, co je „měkké“ a co ne, existuje nebezpečí, že za „měkké“ bude možné nakonec označit všechno. Zpřehlednění nabízí následující dvě tabulky obsahující termíny, které jsou s měkkostí a tvrdostí spojovány v současné literatuře. Tyto termíny jsem rozdělila do tematických skupin, které označuji jako jednotlivé měkké a tvrdé aspekty. Některé skupiny se obsahově dotýkají či překrývají, nicméně ambicí tabulek ani není definovat exkluzivní kategorie a vytvořit vyčerpávající definice toho, co je měkké a co tvrdé. Jak jsem zmínila výše, to je výzkumný úkol sám o sobě a přesahuje zaměření této práce. Tabulky nastiňují, co za měkké považováno bývá, a co už ne. Aspekty jsou seřazeny abecedně.

Tabulka 1: Měkké aspekty

termíny	zdroj	měkký aspekt
dobrovolnost	(Pettersson, Frisk 2016)	
žádné sankce podporující dodržování předpisů	(Mattila, Heinilä 2022)	dobrovolnost
ekonomický rozvoj	(Purkarthofer, Granqvist 2021)	ekonomický rozvoj
flexibilita	(Haughton, Allmendinger 2007)	flexibilita
koordinace; kooperace	(Purkarthofer, Granqvist 2021)	
společný lobbying	(Olesen 2012)	koordinace
hledání synergií s aktivitami jiných	(Faludi 2013)	
neformální; semiformální; nestatutární	(Purkarthofer, Granqvist 2021)	
mezi formálními procesy	(Haughton, Allmendinger 2007)	
mezi právně definovanými územními úrovněmi plánování; mimo formální systém plánovacích procesů a dokumentů	(Mikuła a kol. 2024)	neformalita
nestatutární	(Mattila, Heinilä 2022)	
horizontální síť koordinace	(Mikuła a kol. 2024)	
vzájemná závislost spolu s nehierarchickou organizací aktérů	(Mikuła 2024)	nehierarchičnost
nezávazná opatření v oblasti územního rozvoje	(Purkarthofer, Granqvist 2021)	
právně nezávazné; nemající právní důsledky	(Mattila, Heinilä 2022)	nezávaznost výsledků
nové prostory spolupráce; nová uspořádání governance; podnárodní (<i>subnational</i>) prostory strategického plánování	(Purkarthofer, Granqvist 2021)	nové prostory spolupráce
prostor realizace politik	(Purkarthofer, Granqvist 2021)	prostor realizace politik
omezení oddělující síly národních hranic; nová prostorová vymezení; nové prostory spolupráce	(Purkarthofer, Granqvist 2021)	
reflektuicí reálnou geografii problémů	(Allmendinger, Haughton 2009)	přes hranice
přesahování hranic	(Faludi 2013)	
rozostřené hranice	(Mikuła 2024)	
spolupráce přes obecní hranice	(Pettersson, Frisk 2016)	
rozvoj strategií	(Purkarthofer, Granqvist 2021)	
společné formulování strategií	(Faludi 2010)	strategie
tvorba prostorové strategie	(Pettersson, Frisk 2016)	
prioritizace udržitelnosti a snížení spotřeby půdy	(Mikuła 2024)	udržitelnost
zvyšování územní soudržnosti	(Purkarthofer, Granqvist 2021)	územní soudržnost
vyjednávání	(Purkarthofer, Granqvist 2021)	
vyjednávání/smlouvání (<i>bargaining</i>)	(Haughton, Allmendinger 2007)	vyjednávání
založené na komunikaci	(Mattila, Heinilä 2022)	
vzájemné učení	(Faludi 2010)	vzájemné učení

zdroj: vlastní zpracování s využitím uvedených publikací

Tabulka 2: Tvrdé aspekty

termíny	zdroj	tvrdý aspekt
formální	(Haughton, Allmendinger 2007; Purkarthofer, Granqvist 2021; Mattila, Heinilä 2022; Mikuła 2024)	
statutární	(Purkarthofer, Granqvist 2021; Mattila, Heinilä 2022; Mikuła a kol. 2024)	formalita
závislost na statutární pravomoci; závislost na vládním financování	(Faludi 2013)	
silně institucionalizované	(Mikuła a kol. 2024)	
jasně administrativně ohraničené	(Mikuła 2024)	
území definované nařízením; politická nebo administrativní jednotka	(Mattila, Heinilä 2022)	jasné hranice
základní stavební kameny územní organizace	(Faludi 2013)	
nástrojem jsou zákonné regulace; skutečná realizace politik	(Mikuła 2024)	kompetence
územně plánovací kompetence	(Mikuła a kol. 2024)	
produkující legitimitu	(Faludi 2013)	legitimita
viditelné, otevřené demokratickým procesům, otevřené lokálnímu politickému vlivu	(Haughton, Allmendinger 2007)	transparentnost
transparentní	(Mattila, Heinilä 2022)	
pevně zakotvené	(Faludi 2013)	zakotvenost
závazná plánovací rozhodnutí; závazné	(Mikuła a kol. 2024)	
právně závazné; s regulačními prvky; sankce podporující dodržování předpisů	(Mattila, Heinilä 2022)	závaznost

zdroj: vlastní zpracování s využitím uvedených publikací

Předpokládám, že identifikované měkké aspekty mohou přinášet do systému metropolitní správy (složeného jak z měkkých, tak z tvrdých faktorů), specifické kvality a specifický potenciál. Nehierarchické a do určité míry neformální uspořádání znamená možnost pro všechny relevantní aktéry demokraticky se podílet na rozhodování o území, možnost vzniku široké governance. Je to příležitost k budování spolupráce bottom-up, participativně, demokraticky, nedirektivně. Zároveň můžou být lokální aktéři stimulováni k zabývání se kontextem svých činností. Důraz na spolupráci přesahující hranice motivuje k inkluzivnímu vnímání vlastních aktivit v síti širších vazeb a procesů, k řešení lokálních otázek v širší spolupráci, k budování vzájemných vztahů a důvěry spíše než vymezování se. Protože měkký

aspekt metropolitního fungování je i jeho dobrovolnost, existuje zde motivace ke kultivaci prostředí spolupráce tak, aby se co nejširší skupina aktérů rozhodla jí dobrovolně účastnit. Může jít o příslib nějakých benefitů, kromě toho však i o vyjasňování obav, snahu o navazování dobrých vztahů, nabídku vzájemné pomoci nebo sdílení kapacit. Aniž bych naznačovala přímé kauzální vztahy mezi měkkými aspekty a výsledky druhého řádu, lze zde tyto potenciální přínosy spolupráce zmínit. V souvislosti s participací na rozhodování je možné budovat u zúčastněných aktérů vlastní iniciativu a vědomí toho, že spolupráci je třeba neustále vytvářet. Měkké aspekty mohou těmito způsoby přispívat k realizaci governance, která je založená na široké spolupráci všech relevantních aktérů.

Zároveň mohou měkké aspekty do systému územní správy přinášet i potenciál nechtěný. Bäcklund a kol. (2018) upozorňují, že neformální procesy mohou být špatně demokraticky kontrolovatelné, protože nejsou transparentní. Allmendinger a Haughton (2010) zase varují před podporou neoliberalismu a vylučováním hlasu opozice, které mohou být skryté pod pojmy, se kterými myšlenka měkkých prostorů operuje. S neukotveností měkkých prostorů a procesů v legislativě se také pojí nezávaznost jejich výstupů a nízké kompetence ke skutečné realizaci opatření. Je možné, že neschopnost vyjednaná opatření realizovat bude zmenšovat motivaci jednotlivých aktérů se dobrovolně, ničím nevyžadované, a zároveň časově náročné spolupráce účastnit.

Na tomto místě musím upřesnit, že v analytické části této práce používám termíny označující měkké aspekty, aniž bych je podrobně vymezila – např. co je přesně neformální a co už je formální. Literatura o měkkých prostorech ale vybrané pojmy používá, a zároveň jsou některé z nich zmiňovány i účastníky a účastnicemi rozhovorů. Znovu na příkladu neformality – někdo v rozhovoru říká, že se „neformálně bavili“, aniž by podrobněji definoval, co bylo na dané komunikaci neformální. Tato dvě pozorování, tedy zaprvé že se k daným pojmům ve spojitosti s měkkostí nějak vztahuje literatura a zadruhé že se k nim vztahují i aktéři v BMO, jsou pro mě dostatečným opodstatněním pro to, abych se jejich podobami nadále zabývala i bez jejich detailní definice.

4 Metodika

V této kapitole na základě předchozí rešerše literatury definuji výzkumný problém a výzkumnou otázku. Následně popisuji celý výzkumný proces po jednotlivých částech, v každé

z nich zahrnuji i rozvahu proč a jak daný postup využívám. Uvědomuji si, že zvolené metody mají i své limity. Diskutuji je v samostatné podkapitole. Vzhledem ke zvolené kvalitativní strategii výzkumu je třeba reflektovat vlastní subjektivitu, subjektivitu účastníků a účastnic výzkumu, a všechny zvolené postupy, na závěr proto zařazuji kapitolu Reflexivita, ve které tuto potřebu adresuji.

4.1 Výzkumný problém a výzkumná otázka

Současná literatura o metropolitní spolupráci a governance v BMO reflektuje význam spolupráce pro správu metropolitní oblasti, podrobněji se zaměřuje na možnosti její formalizace a institucionalizace. Literatura založená na novém regionalismu však aspekt formalizace upozaduje a zdůrazňuje důležitost spolupráce samotné. Správy metropolitních oblastí lze podle tohoto myšlenkového proudu dosahovat skrze governance, která je založená na spolupráci aktérů – úroveň formalizace slouží konkrétní správě konkrétního území, správa nevychází z určité úrovně formalizace. Cílem této práce je proto prohloubit porozumění procesům metropolitní spolupráce v Brněnské metropolitní oblasti. Na základě přístupu governance považuji za zásadní pro možnost tento systém poznat dojmy a zkušenosti jednotlivých aktérů, jejich náhled na vzájemné vztahy a interakce, to, jak o spolupráci sami mluví. Proto definuji výzkumný problém jako *Reflexe měkkých aspektů metropolitní spolupráce v BMO jejími aktéry*.

Rámec měkkých prostorů ve spojení s výsledky druhého řádu pak umožňují umístit do centra výzkumu jevy a procesy, které zatím zůstávaly spíše na pozadí textů o metropolitní spolupráci v BMO. Není tak ještě prozkoumáno, jakým způsobem metropolitní spolupráci ovlivňují aspekty, které lze nazývat měkkými. Zda se pojí s kvalitativními přínosy, případně zda naplňují některá v literatuře přítomná varování. Má výzkumná otázka proto zní:

Jakou roli hrají v metropolitní spolupráci v BMO její měkké aspekty, a to s ohledem na její potenciály a limity?

4.2 Metodický postup

4.2.1 Metoda tvorby dat

Jelikož cílem práce je prohloubit porozumění metropolitní spolupráci, zvolila jsem kvalitativní strategii výzkumu, která právě porozumění umožňuje přinést. S ohledem na výzkumný problém, tedy reflexi metropolitní spolupráce v BMO jejími aktéry, jsem se rozhodla data vytvořit metodou polostrukturovaných rozhovorů. Podle Zandlové (2019, s. 320) je možné skrze tuto metodu „porozumět vlastní perspektivě aktérů, tedy získat jedinečnou, subjektivní výpověď, pokud možno co nejméně předdefinovanou otázkou výzkumníka.“ Polostrukturovaný rozhovor probíhá podle předem připraveného scénáře v podobě otázek nebo tematických okruhů, přičemž zásadní je, že v rámci této struktury mohou obě strany rozhovoru flexibilně reagovat na nastalé situace (Bryman 2012; Zandlová 2019). To umožňuje v průběhu rozhovoru objevit témata, která jsou pro účastníka či účastnici důležitá, byť nemusely být součástí předem připraveného scénáře. Výzkumník či výzkumnice mohou pokládat doplňující otázky nebo jen nějakým způsobem přitakávat nebo shrnovat předchozí výpovědi, aby podnítli hlubší konverzaci. V polostrukturovaném rozhovoru je podporováno i vyložené odbíhání od tématu, právě za účelem nalézání témat podstatných pro daného člověka (Bryman 2012). Výpovědi účastníka či účastnice ovlivňují celé směřování polostrukturovaného rozhovoru, mj. i proto Novotná (2019b) doporučuje vyhnout se označení „respondent/ka“, což je někdo, kdo odpovídá na otázky, a namísto toho používat „participant/ka“, „výzkumný/á partner/ka“ nebo v této práci využívaný „účastník/účastnice“. Ve svém výzkumu jsem jako výchozí strukturu rozhovoru využívala soubor otázek vypracovaných na základě teoretického zarámování (viz Příloha 1). Po zkušenosti s vedením prvních dvou rozhovorů jsem některé otázky upravila, což doporučuje i Zandlová (2019) – více jsem zdůraznila zájem o osobní zkušenost daného člověka, přeformulovala jsem otázky, které se účastníkům zdály nejasné, a změnila jsem celkové pořadí témat tak, aby rozhovor lépe plynul. Celkové zaměření rozhovoru zůstalo stejné.

Polostrukturovaný rozhovor jsem vedla s 8 lidmi (3 ženami, 5 muži), průměrná délka rozhovoru byla 1 hodina 15 minut, nejkratší trval 53 minut, nejdelší 2 hodiny a 4 minuty. Při kontaktování dostali oslovení lidé vždy na výběr mezi možnostmi vést rozhovor naživo nebo online, s tím, že jsem dala najevo, že preferuji setkání naživo. Online hovor si zvolil 1 účastník, ostatní rozhovory proběhly tváří v tvář, na místě zvoleným danou osobou – pokaždé šlo o jejich pracoviště.

Osoby vybrané k rozhovoru jsem kontaktovala e-mailem nebo telefonicky. Pro dodržení etických pravidel výzkumu jsem od všech účastníků a účastnic získala informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů. Jednak jsem je před začátkem každého rozhovoru ústně seznámila s okolnostmi výzkumu, průběhem rozhovoru a dobrovolností účasti, a také jsme podepsali *Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů* (viz Příloha 2). Při hledání vzoru informovaného souhlasu pro výzkumné účely jsem takovýto vzor našla na webových stránkách skoro všech fakult UK, bohužel ne na PřF. Proto jsem použila upravený vzor z FF UK, který nejvíce vyhovoval mým potřebám.

Aby bylo rozhovory možné později přepsat a analyzovat, nahrávala jsem je na diktafon ve vlastním mobilu. Zároveň jsem si průběžně psala poznámky do sešitu, kde jsem si zaznamenávala zdůrazňovaná témata, doplňující otázky a myšlenky, které mě v průběhu napadaly. V případě online rozhovoru přes MS Teams jsem jej nahrávala prostřednictvím nahrávání obrazovky přímo v programu a byl tedy pořízen nejen audio, ale i video záznam. Online rozhovor byl pro mě nejnáročnější na provedení, protože místy vypadávající spojení a oproti rozhovoru naživo snížená kvalita zvuku a obrazu mi ztěžovaly napojení se na účastníka, vycítění jeho nálady, a důležitosti jednotlivých témat. Tyto obtíže však nedělají z daného rozhovoru o nic méně relevantní zdroj dat. Hned jak to bylo po skončení každého setkání možné jsem zanesla základní informace do Pasportu rozhovoru (viz Příloha 3), pro který jsem použila upravenou tabulku 13.1 ze str. 346 Zandlové (2019). V pasportu jsem zachytila základní informace o délce a místě rozhovoru, o daném účastníkovi či účastnicích, a také svoje dojmy z průběhu a poznámky pro další postup. Kromě funkce jako budoucí zdroj informací a postřehů mi vyplnění pasportu pomáhalo bezprostředně po rozhovoru reflektovat některé situace a průběžně se tím ve vedení rozhovorů zlepšovat, a také začít si uvědomovat některé tematické souvislosti, které jsem později využila při zpracovávání výsledků výzkumu.

4.2.2 Tvorba vzorku

Jako strategii tvorby vzorku jsem zvolila účelový výběr. Ten je vhodný využít tehdy, kdy je výzkumný problém přímo vázaný na skupinu aktérů, u nichž jej lze sledovat (Novotná 2019b). V mém případě je tento předpoklad naplněn, protože se zabývám reflexí metropolitní spolupráce jejími aktéry. To, koho pro účely výzkumu označuji za „aktéra metropolitní spolupráce“ a tím pádem bylo možné ho zahrnout do výzkumu, jsem vymezila podle následujících kritérií (osoba musela splňovat alespoň jedno z kritérií, a bylo možné ji zahrnout, i když nesplňuje kritéria dnes, ale splňovala je v minulosti).

- 1) je člen/členka nebo stálý host/hostka ŘV ISR BMO
- 2) pravidelně se účastní jednání PS v rámci ISR BMO
- 3) je součástí politické reprezentace obce v BMO
- 4) pracuje na úřadě obce v BMO na pozici, ve které se pracuje s nástrojem ITI

Za „metropolitní spolupráci“ lze zajisté označit i jiné aktivity než přípravu ISR BMO nebo práci s ITI, ale uvedená kritéria mi umožnila výzkum prakticky realizovat a zahrnout do něj osoby, které o metropolitní spolupráci nějak uvažují, nějak ji chápou. I to, které širší aktivity byly s metropolitní spoluprací spojovány, má svou vypovídající hodnotu. Jako kritéria jsem nezvolila specifické sociodemografické charakteristiky (věk, vzdělání apod.), protože je nepovažuji za významné vzhledem k výzkumnému problému. Územní příslušnost obcí do BMO uvažuji podle aktuálního vymezení pro účely ITI (Ouředníček, Nemeškal, Pospíšilová 2020).

Samotný vzorek jsem potom vytvářela technikou nabalování, někdy označovanou jako techniku sněhové koule, kdy jsou do vzorku lidé přidáváni na základě doporučení předchozích účastníků a účastnic (Novotná 2019b). Prostředí BMO neznám zblízka a nabalování mi umožnilo vytvářet relevantní vzorek i bez schopnosti předem posoudit, který z aktérů splňujících kritéria by mohl být „informačně bohatý“ (Novotná 2019b, s. 296). První účastník s účastnicí byli vybráni podle zvolených kritérií, u účastníka zároveň na základě předchozí profesní známosti, u účastnice na základě doporučení vedoucího práce. Na konci každého rozhovoru jsem se daného člověka zeptala, zda by mohl doporučit někoho dalšího, kdo by mi dokázal k tématu metropolitní spolupráce v BMO něco říct. S rozhovorem souhlasili všichni kontaktovaní lidé kromě jedné starostky, která účast odmítla ze zdravotních důvodů.

4.2.3 Analýza dat

Pro účely analýzy jsem nahrávky rozhovorů přepsala s pomocí funkce v online verzi programu MS Word a následné manuální úpravy. V textu jsem zachovala hovorové, nespisovné i vulgární výrazy, protože mohou vypovídat o citovém zabarvení dané výpovědi. Naopak jsem odstranila pauzy, mluvení přes sebe, a výplňová slova (err, hmm, aaa, apod.), která nepovažuji za podstatné vzhledem k výzkumné otázce a zvolené metodě analýzy. Části, kdy účastník nebo účastnice vzali telefon, jsem celé nahradila závorkou „[bere telefon]“.

Přepsaná data jsem se rozhodla anonymizovat. Vzhledem k potenciální citlivosti některých výpovědí (politické, vztahové) předpokládám, že vědomí anonymity zajistilo účastníkům a

účastnicím plnou možnost mluvit bez obav o svých zkušenostech a názorech. Z přepisu jsem odstranila všechny části, podle kterých by bylo možné vypovídající osobu identifikovat např. v propojení s tím, že je starosta – zmínky o tom, ze které je obce, jak se přesně vyvíjela jejich kariéra apod. Účastníkům a účastnicím jsem také před realizací rozhovoru přidělila pseudonym, pod kterým jsem celý rozhovor dále zpracovávala a pod kterým je v iniciálách uvádím i v této práci. Klíč propojující reálná jména osob s jejich pseudonymy je uložený v zaheslovaném dokumentu odděleně od ostatních materiálů k této práci a heslo k němu mám jen já. U úryvků je vždy uvedena také zobecněná pracovní pozice, a zde pro vyjasnění poznamenávám, že v případě označení „projektové řízení ORP“ (obec s rozšířenou působností) vykonává daná účastnice práci skutečně pouze v obci s rozšířenou působností, ne v celém jejím správním obvodu. V rámci informovaného souhlasu měli všichni možnost nechat si přepis rozhovoru před analýzou zaslat a autorizovat ho, nikdo této možnosti nevyužil.

Data jsem analyzovala metodou segmentace a kódování, ke které jsem využívala program Atlas.ti. Segmentace probíhala tak, že jsem přepisy rozhovorů pročetla a označovala některé pasáže (tedy segmenty) kódy, což jsou popisky, které daný segment charakterizují (Heřmanský 2019). Heřmanský (2019) shrnuje, že tento postup umožňuje velký objem dat, pro kvalitativní výzkum typický, zstručnit, třídít podle témat, a následně soustředit související pasáže na jednom místě – ve výsledku lze pak zjistit, jakých podob nabývají zkoumané jevy, a v jakých jsou vzájemných vztazích.

Ve své analýze jsem kombinovala dva druhy kódů, induktivní a deduktivní. Induktivní kódy jsou vytvářeny jako popis toho, co lze vyčíst v samotných datech, a jsou tvořeny při pročitání. Deduktivní kódy jsou naopak ustanovené předem, a to s ohledem na teoretické zarámování. Při kódování jsou pak nalézány segmenty, které deduktivním kódům odpovídají (Heřmanský 2019). Induktivní kódování mi pomohlo identifikovat v datech témata, která se v nich jednoduše objevovala, někdy aniž bych to předpokládala na základě teoretického zarámování. Díky deduktivnímu kódování jsem se zase dokázala zaměřovat na nacházení podob témat, které jsou zdůrazňovány v teorii a jsou důležité pro zodpovězení výzkumné otázky. Vytvořila jsem dvě sady deduktivních kódů. První z nich tvořily názvy měkkých aspektů z Tabulky 1 v této práci. Pracovala jsem se všemi měkkými aspekty, i když některé z nich vychází ze severského nebo britského kontextu. Podle Mikuły (2024) se totiž v městských regionech střední a východní Evropy kombinují všechny tři formy myšlenky měkkých prostorů. Druhá sada vycházela z výsledků druhého řádu identifikovaných v literatuře o kolaborativním plánování

Deylem a Wiedenmanem (2014) (viz níže), a umožnila mi podrobněji označovat aspekty metropolitní spolupráce v oblasti vztahů a vzájemné shody. Byť tento soubor kvalit vytvářených v procesu spolupráce není výslovně zmiňován v literatuře měkkých prostorů/měkkého plánování, významově spolu souvisí a v jejich společném využití nevidím překážku.

Výsledky druhého řádu (převzato z Deyle, Wiedenman 2014, s. 260)

Budování kapacit

- Znalosti, informace nebo expertíza
- Moc nebo vliv
- Možnosti naplňování cílů organizace
- Nové kolaborativní vztahy

Členská shoda

- Shoda na projektových prioritách
- Sdílené porozumění potřebám a situacím ostatních
- Sdílené chápání faktů
- Sdílená definice problémů
- Sdílené cíle a záměry
- Shoda na kritériích hodnocení
- Priority nepodléhající nadměrnému politickému vlivu

Zlepšené vzájemné vztahy

- Otevřená a přesná komunikace
- Budování důvěry
- Vzájemné pochopení cílů a potřeb
- Vysoká vzájemná očekávání (vzájemná závislost)
- Udržování dobrých mezilidských vztahů

Okódovaná data jsem znovu průběžně pročítala a psala si k nim poznámky ohledně významu segmentů a kódů, nebo ohledně jejich interpretace. Vztahy mezi tématy jsem zobrazovala v myšlenkových mapách. Jako mezikrok k formulaci výsledků výzkumu jsem vypracovala rozbor možných podob každého aspektu v BMO s důrazem na jeho roli pro rozvoj metropolitní spolupráce, podpůrnou i limitující, a pro sepsání výsledků jsem pak zjištění z těchto dílčích rozborů tematicky propojovala.

4.2.4 Interaktivita výzkumného procesu

Vzhledem ke zvolené kvalitativní strategii výzkumu byl můj výzkumný proces do velké míry interaktivní (Novotná 2019a), tzn. v jeho průběhu jsem na základě nových zjištění upravovala scénář rozhovoru, výzkumnou otázku, a dílčím způsobem i práci s literaturou. Přepisy rozhovorů jsem začala segmentovat a kódovat hned po jejich uskutečnění, ještě v průběhu domlouvání a realizace dalších rozhovorů. To mi umožnilo ve struktuře pokládaných otázek právě flexibilně reagovat na témata, která do rozhovorů přinášeli sami účastníci a účastnice.

4.3 Limity zvolených metod

Limitem metody polostrukturovaných rozhovorů je to, že neumožňuje zjistit nic jiného než reflexi určitého problému, tedy to, co si o něčem někdo myslí (Novotná 2019a). K datům z rozhovorů jsem proto s tímto přistupovala, a i s fakticky působícími úryvky (např. „První takový se dívání za hranice města to bylo už v roce 2006, 7 [...]“ jsem pracovala jako se subjektivními tvrzeními. Zrovna v případě vyprávění o začátcích metropolitní spolupráce se jejich časové určení napříč jednotlivými účastníky a účastnicemi lišilo. Z pozice tazatelky jsem se v průběhu výzkumu techniku polostrukturovaných rozhovorů také sama učila a při prepisu nahrávek jsem u sebe vyzorovala některé obvyklé nedostatky, které zmiňuje např. Bryman (2012) – pokládání návodných, nejasných, nebo příliš obecných otázek, a dávání najevo souhlasu nebo nesouhlasu s vyjádřeními druhého člověka, které může ovlivnit jeho další odpovědi. Kromě toho jsem zpozorovala i nedostatek popsany Roulston, deMarrais a Lewis (2003), které upozornily na častou zjevnost vlastní zaujatosti v pokládaných otázkách. Před každým dalším rozhovorem jsem si tyto předešlé nedostatky zrekapitulovala a zaměřovala se na to, abych se jich dále vyvarovala.

Uvědomuji si i omezení přinášející mnou stanovená kritéria účelového výběru. Za aktéra metropolitní spolupráce v BMO by šli teoreticky označit všichni lidé pohybující se po metropolitním území, kteří svými praktikami utváří funkční vazby, např. dojížděku do škol a do práce. Nebo lidé formující legislativní podmínky spolupráce v rámci příslušných ministerstev. Stejně tak by to mohli být aktéři ne-lidští, např. životní prostředí. Kritéria výběru žádné z těchto aktérů zahrnout neumožňují. Pro zodpovězení výzkumného problému a výzkumné otázky jsem však vyhodnotila, že potřebuji do výzkumu vybrat takové aktéry, kteří mají s tématem metropolitní spolupráce v BMO přímé vědomé zkušenosti, mají na ni nějaký subjektivní pohled, a dokážou o ní mluvit. Vzhledem k širšímu zarámování konceptem metropolitní governance, který je založený na spolupráci aktérů, jsem také chtěla v rozhovorech pokrýt témata vzájemných vztahů, očekávání a důvěry. Z těchto důvodů jsem se rozhodla zvolenými kritérii omezit výběr na osoby, jejichž zkušenost mi podle mých předpokladů dokáže pomoci zmíněná témata nahlédnout v adekvátní hloubce.

Limity má též zvolená technika tvorby vzorku. Nebezpečím nabalování je to, že lidé doporučují sobě názorově nebo jinak blízké osoby, a ve vzorku tak není zastoupeno dostatečně pestré spektrum zkušeností pro zodpovězení výzkumného problému (Novotná 2019b). V zájmu

zvýšení rozmanitosti vzorku, a tedy zachycení co nejbohatší škály perspektiv, jsem se proto schválně ptala i na lidi, se kterými měl daný účastník či účastnice odlišné názory nebo se kterými si tzv. nesedli. V případě, že jsem vybírala koho kontaktovat z většího množství doporučených lidí, postupovala jsem právě s cílem vytvořit co nejrozmanitější vzorek. Vybírala jsem lidi pracující na pozicích, které ještě ve vzorku nebyly zastoupené, případně ženy, kterých bylo skrze nabalování doporučováno méně. Přes vyvinutou snahu o maximální rozmanitost vzorku jsem si vědomá toho, že by mohl být obohacen ještě o někoho, kdo by byl vůči metropolitní spolupráci skeptický, nebo by byl vyloženě proti ní. Také není zahrnut nikdo z politické reprezentace Brna nebo Jihomoravského kraje, byť zrovna o těchto skupinách aktérů účastníci a účastnice výzkumu hovořili. Význam těchto aktérů pro celý systém spolupráce začal vyplývat v průběhu realizace rozhovorů, a nebyli již do vzorku přidáni z kapacitních a časových důvodů. Složení vzorku tak, jak je, mi každopádně i tak umožnilo do hloubky poznat zvolený výzkumný problém, což je v kvalitativním výzkumu to zásadní.

4.4 Reflexivita

„Kvalitativní výzkum [...] zohledňuje subjektivitu všech aktérů výzkumu“ (Novotná 2019a, s. 280), v případě této práce především účastníků a účastnic rozhovorů a mě samotné. Pro dodržení transparentnosti je tedy nutné tuto subjektivitu průběžně reflektovat – „Princip reflexivity [...] spočívá v neustálém zvažování toho, jak to, jakým způsobem výzkum vedu a že jej vedu právě já, ovlivňuje data, která vytvářím, jak je analyzuji a interpretuji“ (Novotná 2019a, s. 282). Na tomto místě tedy uvádím, že má individualita jakožto výzkumnice zajisté ovlivnila celý proces tvorby této práce od definice tématu po interpretaci výsledků. Na problematiku metropolitní spolupráce vůbec jsem se zaměřila na základě doporučení vedoucího práce a můj náhled na ni byl formován mj. účastí v projektu MECOG-CE (*Strengthening metropolitan cooperation and governance in central Europe*, Posílení metropolitní spolupráce a řízení ve střední Evropě) pod hlavičkou Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, konkrétně Centra pro výzkum měst a regionů na katedře Sociální geografie a regionálního rozvoje. Se dvěma účastníky rozhovoru jsem se seznámila prostřednictvím tohoto projektu, několik měsíců před realizací rozhovorů. Tato skutečnost mohla ovlivnit náš vzájemný přístup k rozhovoru, nicméně nijak neovlivňuje relevanci zkušeností a názorů účastníků pro tuto práci. Výběr teoretických, konceptuálních a metodických rámců, které v této práci využívám, vychází z pečlivé rešerše literatury, a zároveň byl usměrňován mým upřímným zaujetím vztahy mezi činností jednotlivců, děním ve společnosti a děním v prostoru.

Reflektovat je třeba i to, jakým způsobem byly používány zvolené teorie a metody, proto v celém textu usiluji nejen o jejich popis, ale právě i o ozřejmování toho, jak jsem je využívala, a jak jsem přistupovala k případným nesnázím.

5 Výsledky

Na základě analýzy dat z rozhovorů jsem se rozhodla výsledky strukturovat do tří hlavních tematických oblastí podle témat, která se v rozhovorech opakovala, a skrze která se propojovalo vícero podtémat do širšího obsahového celku. Postup strukturování nebyl založen na kvantifikaci výskytu určitých tvrzení, ale v souladu s kvalitativní strategií výzkumu na jejich významu. Ten jsem posuzovala já jako výzkumnice seznámená s relevantní literaturou. Třemi tematickými oblastmi jsou: Vnitřní zdroje spolupráce, Přesahování hranic, a Asymetrie aktérů.

5.1 Vnitřní zdroje spolupráce

„[...] první co nám řeknou i na MMR, nebo nějací lidi i od nás, A jako proč to chcete dělat? Co nám to jako přikazuje? Nebo proč bychom to...z čeho ta povinnost vyplývá? Říkáme, No z ničeho. [...]“ (Jiří Beneš, manažer Magistrátu města Brna (MMB))

„[...] celá vlastně metropolitní spolupráce je založená na dobrovolnosti. Ona není ukotvená žádným nějakým speciálním právním rámcem, neexistuje k tomu žádný speciální zákon.“ (Vít Musil, starosta ORP)

Účastníci a účastnice výzkumu vnímají metropolitní aktivity v BMO jako dobrovolné, jako něco, k čemu je nic nenutí. Realita dobrovolnosti podněcuje otázky, z čeho tedy pramení vůle se na metropolitní úrovni angažovat, kde jsou její zdroje. V souvislosti s možným omezením objemu financí plynoucího z ITI je také na místě se ptát, jakou pozici mají mezi zdroji právě peníze a zda aktéři reflektují i nefinanční důvody ke společnému postupu.

Vědomí propojenosti

Prvním zdrojem spolupráce je na základě rozhovorů vůbec vědomí toho, že v BMO je možné spolupracovat. Účastníci a účastnice výzkumu průřezově vnímají, že území BMO funguje jako celek a pojmenovávají řadu dění, které podle nich nějakým způsobem přesahuje hranice:

„[...] když jsem nastupoval, tak se řešil strategický rozvoj Brna, já jsem primárně řešil jako Brno, strategii brněnskou, a už tehdy jsme říkali, že jako řešit Brno pouze v rámci Brna není úplně dost [...] (JB, manažer MMB)

„První takový se dívání za hranice města to bylo už v roce 2006, 7, kdy my jsme zpracovali tehdy vlastně první moderní [...] strategii rozvoje města, a při hlasování v zastupitelstvu bylo připomínkováno, jako jestli můžem plánovat rozvoj města bez toho, aniž bysme brali v potaz to okolí. Nikdo tomu neříkal funkční městská oblast nebo jak je to functional urban areas, ale prostě se tím tohle myslelo, a my jsme si toho byli vědomi [...] (Miroslav Lednický, manažer MMB)

„[...] zrovna třeba ta řeka, jo, to je klasická věc, která jako má obrovské dopad na to, co se tady bude dít, nebo se tady děje, protože když Brno vypustí přehradu, tak nás to tady spláchne [...]“ (Zdeněk Divíšek, starosta ORP)

„No a vlastně když jsme pracovali na tom dokumentu, tak se ukazovalo, že Brno samozřejmě není to fungující město v rámci hranic, a hlavně já jsem jako věděla z toho zahraničí, že to je prostě úplně špatně.“ (Eva Růžičková, bývalá manažerka MMB)

„[...] prostě ta spádovost na to Brno je v tolika věcech, jo, tak si myslím, že kdyby se Brno tvářilo, že to jako není, tak...a třeba zas ta sociální oblast je mně nejbližší, ale tady třeba máte spoustu poskytovatelů, který jsou vlastně mají sídlo v Brně, podporuje je Brno nebo kraj a mají klienty i u nás. Takže prostě to má smysl.“ (Lucie Višňovská, projektové řízení ORP)

Na další úrovni mluví účastnice a účastníci i o tom, že toto funkčně propojené území lze nějakým způsobem koordinovaně rozvíjet, respektive lze problémy v něm koordinovaně řešit. Od chápání propojenosti metropolitní oblasti v územní dimenzi je tento aspekt uvažování posun k chápání propojenosti v dimenzi procesní. A v porovnání se vzpomínkou ER na začátky metropolitní spolupráce je současná průřezová reflexe širšího kontextu i posunem v čase:

„A my jsme tenkrát se ptali, já si vybavuju přesně, to byl jeden kick-off meeting jakoby toho projektu Joining Forces a já jsem tam měla těch 5 ORP, a já jsem se ptala jich, Když uvažujete o svém vlastním rozvoji a jste v zázemí velkého města, díváte se na to město, díváte se kolem sebe jako vlastně v rámci toho

svého ORP, nebo se díváte sami na sebe jako? Oni mi řekli, že se dívají jenom sami na sebe. A to byla...kdyby řekli tu otázku, nebo tu, ale jak řekli, že se dívají jenom sami na sebe, tak mě to jako úplně...já jsem vlastně nemohla.“ (ER, bývalá manažerka MMB)

Přehled konkrétních způsobů, jakými je v území dosahováno koordinovaného rozvoje, představuji v podkapitole Přes hranice.

Kromě vědomí propojenosti je zdrojem vůle spolupracovat i motivace jednotlivých aktérů, kterou jsem rozdělila do tří skupin – osobní, institucionální a hodnotovou.

Osobní motivace

Osobní motivaci ilustruje výpověď BK, ve které popisuje, že on jakožto jednatel může díky účasti v PS získávat inspiraci a kontakty.

„Takže...on to člověk dělá rád, i když vás to neživí, protože se dostanete do kontaktu se spoustou zajímavých lidí, což konec konců má i obchodní význam někdy samozřejmě, vytváření, networking, tak se tomu říká, žejo.“ (Bohumil Kirschner, expertní člen PS)

Institucionální motivace

Jako institucionální motivaci označuji takové výpovědi z rozhovorů, ve kterých účastníci a účastnice výzkumu spojují se spoluprací na metropolitní úrovni možnost naplňovat zájmy instituce, kterou reprezentují. Tato motivace je zmiňována nejčastěji lidmi zastupujícími obec, v jejichž případě znamená naplňování zájmů zejména realizaci projektů, které souvisí s obecním rozvojem. Institucionální motivace je propojována s využitím ITI, jehož formát nabízí možnost sdílet kapacity a využívat zmíněné finance, které by jinak v území jednoduše nebyly.

„[...] protože to nemůže řešit jedna obec. A i ta obec i kdyby třeba chtěla, sehnala peníze, nebo já nevím co, tak ty oprávnění jako na jednání třeba s tím báňským úřadem a s tím ministerstvem a tak dále, tak prostě je hrozně malej hráč, no, kdyžto když to bude v rámci třeba takovýhle jakoby, takovýho celku jo, tak to má úplně jiný šance no.“ (LV, projektové řízení ORP)

„[...] z mého pohledu po těch zkušenostech, možná že už opravdu desetiletých, to vidím jako výbornou příležitost pro realizaci projektů, který bychom sami dělali velmi těžko nebo na ně velmi těžko hledali peníze.“ (VM, starosta ORP)

ZD zmiňuje, že jako vlastní zájem obce vnímá i spolupráci v území, skrze kterou pak může docházet k naplňování zájmů obce samotné. Toto propojené vnímání nicméně nikdo jiný nezdůrazňoval.

„[...] ten rozsah těch problémů který řešíte je obrovskej. A vlastně musíte spolíhat na to, že většina těch lidí se rozhoduje nějakým jako...v nějakém racionálním zájmu té obce dotyčného. A takže já se snažím vlastně těm lidem vysvětlit, že jejich...zájmem jejich obce je to, aby to území spolupracovalo.“ (ZD, starosta ORP)

Hodnotová motivace

ZD v předchozím úryvku nastiňuje i třetí skupinu motivace – hodnotovou, založenou na vnitřním přesvědčení o smysluplnosti spolupráce. To se u některých účastníků a účastnic výzkumu pojí se zkušenostmi ze zahraničí nebo se zahraničními projekty, ve kterých se seznámili s metropolitní problematikou a začali jí přisuzovat důležitost. Někteří lidé zdroj svého přesvědčení blíže nespecifikují, zkrátka ho mají. Výpovědi o vnitřním přesvědčení je možné spojit s častějšími zmínkami o metropolitní spolupráci nad rámec využívání ITI, kdy ITI je nástrojem k podpoře široké spolupráce na rozvoji území, a ne její konečnou formou.

„Já inspirován zahraničními zkušenostmi...viděl jsem jako, co tam vlastně oni jednaj a říkám si, Jo, to je přesně to, co by ta metropolitní spolupráce měla dělat. Bavit se o velkých rozvojových projektech, o zasedlení například těch rozvojových zón, který jdou nad rámec katastru jedné obce.“ (ML, manažer MMB)

„[...] tam jsme se scházeli vlastně ti praktici s těmi námi, my jsme z toho nic neměli, že, s těmi, kteří tomu věřili té metropolitní spolupráci a byli jsme rádi, že aspoň vznikl nějaký nástroj, který to uvedl do pohybu.“ (BK, expertní člen PS)

„No ale musím se jakoby přiznat, že jsem měla i spoustu odpůrců jenom v rámci magistrátu, kteří řešili to město a vždycky, Stojí ti to za to se jako tady votravovat

s nějakýma vocáskama za městem? Vždyť se tady jako pohodlně budeme vlastně jenom my snažit, jo. Ale ono když to máte na zažitý z toho zahraničí, tak vlastně víte, že by to byla hrozně krátká cesta a že bysme se tím jako ledacos ochudili, no.“ (ER, bývalá manažerka MMB)

O institucionální motivaci spojené s možností realizace projektů mluví častěji lidé zastupující ORP, o vlastním přesvědčení o smysluplnosti zase lidé z MMB a expertní člen pracovní skupiny. Motivace se samozřejmě může u jednotlivých lidí překrývat – oba starostové říkají, že jsou o smysluplnosti metropolitní spolupráce přesvědčeni, zároveň zdůrazňují benefity pro rozvoj vlastní obce. Existuje i vzájemné pochopení, např. BK, zpravidla hovořící o vnitřním přesvědčení, si uvědomuje, že možnost ostatních pro svou instituci „něco“ z účasti na spolupráci získat je legitimní a s jejím fungováním propojená.

„Ti lidi tam byli dobří, i ti co bojovali o ten svůj zájem, o ten, o to svoje město, obec, svůj obchvat, nebo protipovodňová opatření nebo něco. To je tedy legitimní, že. Ale jejich iniciativa končila momentem, kdy to pro ně prošlo procesem schvalovacím.“ (BK, expertní člen PS)

Demotivace

V souboru dat je možné nalézt i zmínky o demotivaci nebo ztrátě vůle se metropolitních aktivit účastnit. BK, který je hodnotově přesvědčen o důležitosti metropolitní spolupráce a zmiňuje i osobní motivaci, není spokojen s tím, že z jeho zkušenosti nejsou výsledky diskusí v rámci pracovní skupiny reflektovány dále, na celostátní úrovni. To je pro něj důvodem k plánu svou činnost v PS v blízké době ukončit. Nezapojení výsledků diskusí v pracovních skupinách do širšího systému rozhodování v území může být považováno za důsledek existence metropolitní úrovně „mimo formální systém plánovacích procesů a dokumentů“ (Mikuła a kol. 2024, s. 4).

„Ta pracovní skupina to prostě to byla dobrá půda pro to, aby se ti lidé tam scházeli a bavili se v širším kontextu. Proto se podařilo s tou univerzitou udělat tu práci, která vlastně překročila to až do politiky. No ale to skončilo, a protože to nemá odezvu v celostátní legislativě a nikdo nemá vůli se o tom bavit.“ (BK, expertní člen PS)

„[...] najednou opravdu zjistíte, že se to, že to nejde dále. Tak pak jako...“ (BK, expertní člen PS)

ZD zase upozorňuje, že pro něčí neochotu se do metropolitních aktivit zapojovat může být rozhodující vnímaný nezájem Brna. Brno jakožto aktér ve specifickém postavení (více viz podkapitola Asymetrie aktérů) tak může ostatní ovlivňovat svým příkladem.

*„[...] na to, abyste investovali do té agendy nějaký čas svůj, tak to ten čas má nějakou hodnotu, žejo, to znamená fakticky většina těch lidí na to nemá moc prostor a dělá to jenom tehdy, když teda z toho plyne nějaký efekt, jo. A pro spoustu lidí ten efekt té koordinace je vlastně tak málo hodnotnej v tenhle okamžik, že prostě tomu ten čas nechtějí věnovat, jo. A zvlášť když vidí, že na té úrovni toho nejsilnějšího hráče, kterým je v tomto případě magistrát, to vlastně fakt jako nikoho nepálí, jo. Protože bez magistrátu to nepůjde, magistrát to nezajímá, tím pádem nemá smysl do toho moc vkládat jako nějakou energii.“
(ZD, starosta ORP)*

Shrnutí

Účast na metropolitních aktivitách v BMO je dobrovolná a účastníci a účastnice výzkumu ji tak i vnímají. V souvislosti s dobrovolností jakožto měkkým aspektem spolupráce vzniká potřeba vůli aktérů k participaci na metropolitních aktivitách nějak stimulovat. Iniciátorem metropolitních procesů je momentálně město Brno (více viz podkapitola Asymetrie aktérů), a lze mu tedy přisoudit i klíčovou roli ve vytváření této stimulace. Jednou z rolí dobrovolnosti v BMO je tak zvýšený tlak na iniciativnost Brna, které má kapacitu a postavení k tomu ostatní aktéry do dobrovolných aktivit motivovat. Toto může být pro metropolitní spolupráci limitující, protože vzniká její závislost na aktivitách jednoho města, jehož postoj ke spolupráci je pod politickým tlakem a nemusí tak být dlouhodobě stabilní.

V analýze jsem zjišťovala, co se ve výpovědích účastníků a účastnic spojuje se zdroji jejich vůle dobrovolně metropolitně spolupracovat. Významným vnitřním zdrojem této vůle je povědomí o dalším měkkém aspektu, a to o přesahování hranic. Aktéři průřezově chápou území BMO jako funkčně propojené. Také říkají, že za účelem adresování jevů přesahujících administrativní hranice obcí je vhodné se propojovat i procesně, tedy řešit věci koordinovaně s ostatními. O tomto povědomí nemluvili účastníci a účastnice explicitně jako o své motivaci metropolitně spolupracovat, spíše to bylo téma na pozadí jejich dalšího uvažování o konkrétnějších aspektech spolupráce. I tak označuji vědomí přesahování hranic za významný vnitřní zdroj spolupráce, protože se blíží chápání základního smyslu spolupráce, kterým je

adekvátní správa administrativně fragmentovaného a funkčně propojeného území (Heinelt, Kübler 2004) – bez ohledu na aktuálně dostupné podpůrné nástroje, bez ohledu na momentální legislativní ukotvení. Pro rozvoj metropolitní spolupráce nezávislé na ITI je tak široké povědomí o přesahování hranic významným potenciálem.

Za povšimnutí stojí, že jsou velice často reflektovány funkční vztahy v území, v porovnání s čímž zřídka zmiňuje jiné aspekty propojující území BMO. Ze souboru dat není mezi aktéry patrné vnímání BMO jako území existujícího ještě nad rámec integrujících vztahů, např. majícího společnou identitu. Překračování hranic se zde odehrává v rámci jednotlivých samostatných aktérů spolupracujících na řešení společných výzev a stále se ve velké míře zajímajících o zájmy vlastní instituce. Chápání metropolitní správy v literatuře se nicméně přesunulo od představy jednotné a konsolidované metropolitní správy právě k modelu governance jako spolupráce všech relevantních aktérů (Savitch, Vogel 2000), v tomto ohledu tedy není třeba aktuální formu spolupráce jednotlivců v BMO označovat za jakkoliv nedostatečnou. Účastníci a účastnice výzkumu sami rozpoznávají, že spolupráce v metropolitní oblasti jim různými způsoby slouží jako prostředek k adresování některých výzev, které mají zájem řešit.

Dále za vnitřní zdroje spolupráce označuji vlastní motivace, které lze rozdělit na osobní, institucionální a hodnotové. S hodnotovým přesvědčením o smysluplnosti spolupráce se zpravidla pojí představa o široké metropolitní spolupráci nezávislé na ITI nebo jiných nástrojích, ve které jde o společné řešení dění přesahujícího hranice. Toto uchopení se opět blíží základnímu smyslu spolupráce. Oproti tomu institucionální motivaci, tedy schopnost naplňovat zájmy své instituce, lze spojovat s častějšími odkazy na ITI jakožto klíčový zdroj financí. V případě této motivace je spolupráce přes hranice praktickým prostředkem k realizaci vybraného záměru. Jak jsem psala výše, druhy motivace se u jednotlivých lidí překrývají.

Ráda bych se vyhnula hodnocení vnitřních zdrojů spolupráce jako „lepší“ a „horší“, ke kterému možná jejich třízení svádí. Považuji za legitimní jak hodnotové přesvědčení o smysluplnosti spolupráce, tak potřebu rozhodovat se v zájmu své vlastní obce, kterou v rozhovorech zmiňuje několik osob. Lze spekulovat, nakolik účinná by pro celkovou podporu spolupráce byla snaha o apel na hodnoty i u především institucionálně motivovaných aktérů. Potenciálně konstruktivnějším se zdá hledání možností, jak nabízet naplňování institucionálních zájmů i bez využití ITI – např. sami účastníci a účastnice v rozhovorech oceňují současnou možnost sdílet kapacity úřadů, zkušenosti a expertízu.

5.2 Přesahování hranic

Měkký aspekt přesahování hranic je významný pro celou myšlenku měkkých prostorů, zejména v její formě rozvíjené v kontextu EU. Jednak se projevuje v podobě faktu, že existují nějaké jevy, které přesahují administrativní hranice, v rozhovorech je zmiňováno např. znečištění řeky nebo doprava. Zároveň přesahování hranic může znamenat i aktivní omezování jejich oddělovací síly (Purkarthofer, Granqvist 2021). V této podobě se aspekt přesahování hranic úzce propojuje s dalším měkkým aspektem, s koordinací. Propojování území právě skrze koordinaci je chápáno jako prostředek k dosahování územní soudržnosti a obecně vyššího cíle evropské integrace (Purkarthofer, Granqvist 2021). Kromě klíčové pozice v literatuře je přesahování hranic motiv, který se objevoval ve všech rozhovorech a vázal na sebe velkou část jejich dalšího obsahu. Byť jsem se tohoto tématu dotýkala již v předcházející podkapitole, kde jsem ho označila jako jeden z vnitřních zdrojů vůle metropolitně spolupracovat, vzhledem k jeho významu jsem se mu rozhodla věnovat i samostatnou sekci.

V podkapitole výše jsem blíže rozebrala povědomí aktérů o přesahování hranic jevy jako je např. zmíněné znečištění řeky. Zde se budu věnovat jejich druhému významu, tedy aktivitám spojeným s koordinací, skrze které je síla hranic oslabována. Ty jsem na základě dat z rozhovorů opět rozdělila do tří skupin – bavení se, koordinace činností, a reprezentace širšího území.

Bavení se

Účastníci a účastnice rozhovorů často tematizují aktivitu „bavení se“ (ve významu „komunikovat“, „mluvit spolu“, ne ve významu „zábava“). Někdy jde o blíže nespecifikovanou činnost, kdy se „spolu území baví“ či „vede dialog“. Jindy je specifičtěji popisován proces vzájemné komunikace, kdy aktéři společně hledají možnosti spolupráce, případně sdílené strategické priority.

„[...] je pravda, že součástí těch debat právě třeba v té horizontální pracovní skupině, plus jako ještě jsou nějaký konference jednou za rok, se bavíme vo tom, co by v tom území se mohlo dít.“ (ZD, starosta ORP)

„[...] ITI teda беру jako nástroj pro naboostování té metropolitní spolupráce, nebo to, že se vůbec spolu začlo to město a zázemí bavit, v Brně [...]“ (ML, manažer MMB)

„A teď je jedno jako kde bude nějaká hranice, ale prostě vůbec bavit se s okolními obcemi nějak systematicky, a víc než nějaký ad hoc jednání nad nějakým konkrétním problémem, kde máte Brno a jednu obec.“ (JB, manažer ORP)

„Ale ze začátku se fakt hledalo, kde vůbec bychom mohli spolupracovat, jo, v jakých oblastech.“ (LV, projektové řízení ORP)

Bavení se a obecně komunikace v BMO bývají chápány jako neformální. JB mluví o možnosti „neformálně se pobavit“ ve spojitosti se začátkem metropolitních aktivit, kdy šlo podle něj o to seznámit se s územím a společně probrat zájmová témata a cíle „bez ohledu na cokoliv“. To, že komunikace byla vedena v tomto neformálním duchu, znamenalo možnost otevřené diskuse obecně o metropolitní spolupráci a potřebách v území, nezávisle na tom, jaká opatření následně umožní financovat ITI. Zároveň skrze neformální bavení se bylo podle JB možné zmírnit obavy jednotlivců ohledně spolupráce.

„Jako ta první...obavy jsem hodně vnímal ze strany těch starostů, ale bylo to opravdu jako schůzka, Co byste řekli vůbec na spolupráci bez ohledu na cokoliv. Prostě pojd'me se nějak jako bavit, spolupracovat, v jakých tématech, dává vám to smysl, čeho se bojíte, čeho ne.“ (JB, manažer MMB)

Dále je neformální komunikace důležitá i pro vzájemné učení – další měkký aspekt. Aktéři oceňují, že v rámci metropolitních aktivit bývá dostatek prostoru zeptat se na otázky a sdílet, co je zrovna potřeba. Vzájemné učení buduje individuální kapacity aktérů, a také pomáhá vytvářet sjednocené chápání dění v území, což přispívá k možnosti koordinovaně území rozvíjet.

“[Na setkání PS] jako není problém se zeptat, třeba že máme něco v plánu u nás, tak se tam zeptáme, jak to vypadá s tím a s tím, třeba sociální byty. Tak sociální byt prostě je garsonka 1kk nebo 1+1, že. Tak jsme se bavili o tom, že sociální byt může být aji 2+1, tak to třeba byla debata.“ (Helena Závorková, místostarostka ORP)

„To, že se pak třeba někdo potkává, nebo to, že pak...a to mám vždycky pak jako dobrý pocit, jo, že svolám pracovní skupinu, proběhne, já jako pak odcházím a teď vidím, jak tady ti lidi jako zůstávají, baví se o nějakých věcech, kterým já

nerozumím, nebo prostě...ale jako vůbec...si říkám, No, tak aspoň ten prostor, že se prostě setkávají, mají, a třeba se setkávají, aniž o tom my víme, a řeší si nějaký věci [...]“ (JB, manažer MMB)

V současnosti je možnost neformální komunikace zpravidla spojována s tvorbou integrované strategie rozvoje a se souvisejícím setkáváním v pracovních skupinách. Společná tvorba strategie je v literatuře spojována s měkkostí (viz Tabulka 1), je však otázka, nakolik považovat za měkkou tvorbu strategie, která je formálně vyžadována Metodickým pokynem pro využití ITI (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR 2021). Jak jsem ale psala výše, vymezení toho, co měkké je, a co ne, není cílem této práce. Tvorba strategie dnes tak jako tak vytváří klíčovou příležitost ke komunikaci v atmosféře, který je označována jako dobrá, otevřená, jako že zde všichni mají prostor se vyjádřit.

Bavení se každopádně probíhá i v rámci aktivit nesouvisejících s ISR BMO, jmenovány byly např. setkání místních akčních skupin, dobrovolných svazků obcí, nebo setkání v rámci specifických projektů, které ilustruje úryvek LV. To značí, že metropolitní agenda nemá své místo pouze v činnostech spojených s ITI, ale propisuje se i jinam.

“[V rámci projektu hnutí Duha] byla setkání, kde právě bylo víc, byli tam zástupci jihomoravského kraje i místních akčních skupin dvou tady v okolí, který se tím zabývají, a právě tam byli i lidi z ITI. Takže jsme se vlastně třeba potkali neformálně, bavili jsme se o tom, já jsem jim mohla říct třeba jaký projekty tady do té oblasti třeba připravujeme a tak, abychom věděli vlastně vzájemně o sobě.” (LV, projektové řízení ORP)

Nové příležitosti, při kterých je možné komunikovat o metropolitních záležitostech, lze označit za nové prostory spolupráce. Tento měkký aspekt je stejně tak možné chápat i v geografickém smyslu slova, jako nové územní vymezení v rámci kterého nějaká spolupráce probíhá, např. celou brněnskou metropolitní oblast. Územnímu rozměru koordinace se věnuji v následující sekci.

Koordinace činností

Druhou skupinou procesů koordinace přesahujících hranice je koordinace činností. Buď činností souvisejících s administrativou, kdy je koordinace zefektivňuje nebo vůbec umožňuje

např. díky sdílené personální kapacitě, nebo koordinace aktivit v území, kdy je výsledkem právě koordinovaný územní rozvoj. Tyto skupiny se mohou překrývat.

„[...] potom jsme byli vyzvaní vlastně ty města, který mají smlouvu tu metropolitní o metropolitní spolupráci, aby daly projekty do databáze vlastně. Takže oni věděli i kolik asi projektů se chystá a tady to je právě výhoda oproti těm velkým výzvám, to už asi jste objevila při těch pohovorech, že jako díky tomu, že s náma jsou v kontaktu, tak vědí, jaký projekty se kde chystají, kolik asi mají jako sílu zabojovat na peníze [...]“ (LV, projektové řízení ORP)

„Někde pouze třeba hledáme nějaký způsoby, jak...nebo způsoby. Přemýšlím, jak to mám říct, ale snažíme se ve spolupráci s okolními obcemi nejlíp definovat potřeby jejich občanů, kterých se ten projekt týká, jo, ale přímo s nimi ho neděláme. To byl třeba přestupní terminál.“ (VM, starosta ORP)

„[...] nám by hrozně pomohlo, kdyby ITI v tomhle bylo jako funkční, protože teoreticky jsou třeba schopný na to vyčlenit nějaký lidi, když by byly nějaký takovýhle jako metropolitní společný projekty, to by nám pomohlo. Umíme to asi i bez nich, ale je to škoda, protože to je zrovna ten příklad toho nástroje, jo. Tohle je dobře použitelný nástroj a kdyby se do toho zapojilo Brno, i s tím, že by třeba fakt šli na to, že půjdou jako řešit ten problém těch komor jakoby záchytných, tak by nám to hrozně všem pomohlo, jo.“ (ZD, starosta ORP)

„[...] třeba jsme se tam bavili s panem místostarostou z Pohořelic, oni mají velký prostě plány budovat tam nějaké služby, třeba denní stacionář, jo, tak jsme si tam třeba my dva spolu vykomunikovali, že podle mého názoru není úplně potřeba, aby dělali stacionář pro osoby s postižením kombinovaným a tak, že ho tady máme my a úplně se nám nepodařilo naplnit kapacitu, jo, takže spíš, aby udělali třeba průzkum na stacionář pro seniory.“ (HZ, místostarostka ORP)

Když VM mluví o struktuře a programovém zaměření ITI, oceňuje, že jsou dostatečně flexibilní na to, aby umožňovaly adekvátně adresovat dění v území, což je podle Savitche a Vogela (2000) přesně výhodou governance oproti vládě. Koordinovaný rozvoj je tedy podporován možností flexibilně nastavovat strategické priority. Účastníci a účastnice výzkumu vnímají, že na nastavování priorit se plnohodnotně podílí (více viz následující podkapitola Asymetrie aktérů).

„Ta struktura se vyvíjí. Ta není neměnná, protože to je 8 let to období, nebo 6 let + 2 na dokončení realizace, takže se to vyvíjí, mění se to, můžeme iniciovat změny, pak o nich jednáme, schvalujeme je, takže i to se mi na tom líbí, že opravdu tadyty programové rámce se nějakým způsobem v čase přizpůsobují. I to je důkaz toho, že to je taková pružná struktura, která fakt reaguje na problémy v území.“ (VM, starosta ORP)

Koordinace činností může probíhat i do té míry, že vícero obcí realizuje jeden projekt společně. Přestože formálně není možné, aby oficiálními nositeli jednoho projektu bylo více obcí najednou, VM ilustruje, jak taková spolupráce, byť s jedním oficiálním nositelem, z jeho zkušenosti může fungovat.

„[...] žádost totiž může podat jenom žadatel. Jeden subjekt. Takže buďto ten svazek obcí, a nebo každá obec za sebe jako nějakéj dílčí úsek.“ (LV, projektové řízení ORP)

„[...] pokud' to řešíme třeba s tím Brnem, tak tady je ta situace taková, že nositelem projektu jsme my, Brňáci říkají, že na to nemaj lidi, takže to děláme my, my dostáváme peníze na to, dostali jsme dotaci od kraje třeba, ale pak veškeré další financování, které už je nad rámec té dotace už podle nějakého klíče o to se dělíme s městem Brnem. Ale my jsme ti hybatelé, a to Brno se s náma trošku veze. Ale na druhou stranu my to potřebujeme víc než Brno. Od nás jezdí do Brna třikrát tolik než z Brna k nám.“ (VM, starosta ORP)

Koordinovaný rozvoj území může podpořit i samostatná aktivita jedné obce, a to díky sjednocenému chápání dění v něm. Tomu na základě dat velice napomáhá možnost neformálně se bavit. Kromě komunikace pravděpodobně existují i další faktory podporující znalost širšího kontextu, a tyto faktory nemusí být vůbec považovány za měkké. Důležitým sdělením této práce ale je, že komunikace k chápání kontextu přispívá také, a že i aktivita jedné obce může být realizována s vědomím přesahování hranic.

„[...] samozřejmě jako vy to realizujete v konkrétním místě, ale víte, co je problém. Víte, že je problém stárnutí populace obecně, a víte, že jako je to i jako priorita, takže hledáte, co třeba tady se dá dělat.“ (LV, projektové řízení ORP)

Reprezentace širšího území

Přesahování hranic je dosahováno i tím, když vyšší územní celky reprezentují zájmy širšího území – ORP zájmy svého správního obvodu, BMO zájmy celé metropolitní oblasti. Vzhledem k dalšímu měkkému aspektu, a to neformalitě ve významu legislativní neukotvenosti BMO, nelze reprezentaci širšího území vymáhat. JB říká, že rozeznává rozdíly mezi přístupem jednotlivých starostů. Oba starostové, kteří se výzkumu zúčastnili, nicméně vypovídají, že se snaží zastupovat zájmy celého svého správního obvodu, už v něm se koordinovat.

„My nekomunikujem se všema, komunikujeme s těma ORPčkama. ORPčkům říkáme, Vy tady nejste jenom za svoje ORPčko. Vy tady jste za správní obvod. Byť jako legislativa říká něco jinýho, tak my vás tady bereme, že reprezentujete všech těch 20 obcí. Někteří nám to odkývají a stejně si myslí jenom na sebe, někteří to opravdu jako dělají, že se i potkávají i pak s těma starostama, dělají si nějaký svoje porady [...]“ (JB, manažer MMB)

„Já se třeba snažím nějakým způsobem zastupovat i ty obce z našeho regionu, z našeho ORPčka, někdo to tak dělá, někdo to tak nedělá. Snažím se nějakým způsobem jim pomáhat, aby z toho taky něco měly.“ (VM, starosta ORP)

Úryvek JB o vizuálním stylu BMO ukazuje, že chápání metropolitní oblasti má v tomto případě rozměr reprezentace celého území s potlačěním symbolické významnosti Brna a místo toho se zdůrazněním existence metropolitního území jako celku.

„My máme úplně jinej vizuální styl než Brno. Oni nás chtěli zakázat, že tam máme modrou barvu. To je v rozporu s jednotným stylem města Brna, jo. My říkáme, Nejsme Brno. My tady komunikujem metropolitní oblast, to je trochu jiný území.“ (JB, manažer MMB)

Shrnutí

Omezování oddělovací síly hranic je v kontextu EU využíváno k podpoře územní soudržnosti (Purkarthofer, Granqvist 2021). Literatura také zdůrazňuje, že přínosem měkkých prostorů, ve kterých jsou přesahovány hranice je možnost reflektovat „reálnou geografii problémů“ (Allmendinger, Haughton 2009, s. 619). V BMO jsem na základě analýzy dat identifikovala několik druhů procesů, které hranice nějakým způsobem překračují.

Jedním z nich je komunikace napříč územím, která je zpravidla označovaná za neformální. Z ní dle dat z rozhovorů vychází možnost vést v BMO otevřenou diskusi nad územím v širších souvislostech, než přímo vyplývají z finančních možností nástroje ITI. Také lze skrze komunikaci sdílet informace a názory a vzájemně se učit, což je důležité pro další koordinaci aktivit v území. Neformální komunikace nadto podporuje povědomí aktérů o konceptu přesahování hranic vůbec, přičemž toto povědomí označuji za zásadní vnitřní zdroj spolupráce. Ten je tedy možný skrze neformální komunikaci posilovat. Pro metropolitní spolupráci je potenciálem to, že v jejím současném nastavení je pro neformální komunikaci aktéry vnímán dostatečný prostor.

Oddělující sílu administrativních hranic omezuje i praktická koordinace činností a aktivit napříč územím. Může jít o spolupráci vícero aktérů na realizaci jednoho projektu, kdy lze sdílet personální kapacity, nebo i o samotný koordinovaný rozvoj území, což je výše zmíněný prostředek k dosahování územní soudržnosti.

Koordinovaný rozvoj území je spíše výsledkem metropolitní spolupráce. Potenciálem k jejímu rozvoji je koordinace na úrovni sdílení expertízy a kapacit. Pro tu je limitující dobrovolný charakter koordinace, zejména ve spojení s Brnem, které má jakožto lídr v území nejvíce kapacit ke sdílení. Pokud nebude ochotno se s ostatními aktéry koordinovat, může být omezena schopnost realizovat komplexnější opatření. Potenciálem ale v tomto ohledu je, že i nebrněnští aktéři se mezi sebou dnes koordinují a sami disponují dostatečnými kapacitami na to, aby tato koordinace měla významné účinky.

5.3 Asymetrie aktérů

Třetí tematickou skupinu výsledků jsem identifikovala okolo tématu hierarchie metropolitní spolupráce, přičemž za měkký aspekt považuji na základě literatury nehierarchičnost. V této podkapitole se zabývám tím, kdo ovlivňuje dění v BMO. Identifikovala jsem dva faktory, které posilují vliv Brna – jeho formální kompetence a jeho iniciativnost. Tento silný vliv se pak propisuje do významu postoje Brna pro celou metropolitní spolupráci. K tomu jsem se zaměřila na možnosti aktérů podílet se na formulaci metropolitních priorit a ovlivňovat záměry ostatních.

Podotýkám, že v datovém souboru lze najít rozdíly mezi vnímáním brněnského úřednického aparátu a politické reprezentace. Magistrátní úředníci a úřednice jsou vnímáni jako

důvěryhodní, ochotní, schopní. Zároveň i jako stabilní aktéři podporující metropolitní spolupráci organizačně, osobně i systematickým úsilím o její rozvoj.

„[...] je vidět, že oni fakt to mají tak jako zmáklý, jo, ten magistrát tam jsou takový šikovný mladý lidi. I třeba to prostředí se snaží udělat dobrý, jako tím, že tam prostě máme tužky a bločky a můžem si dát to občerstvení třeba jo, že dodržují ten čas, jo, že je to vždycky takhle naplánovaný, dávaj dopředu vědět, zarezervujte si, počítejte s tím, je to takový, prostě tak to nějak pěkně plyne, jo, mi připadá. (HZ, místostarostka ORP)

„[...] to já jako naopak si myslím, že je to tak, že voni [magistrátní úředníci] jako dělaj všechno pro to, aby ty věci fungovaly, a navíc si myslím, že je to jako zrovna, tím, jak je to docela stabilizovaná skupina lidí, tak je docela velká šance, že když přijde kdokoliv normální a začne s nima mluvit a začne je poslouchat, nebo naslouchat, poslouchat je něco jinýho, ale začne jim naslouchat, tak je to jakoby to místo, vodkud' vlastně se dá plynule okamžitě navázat a jet dál, nemusíte vlastně ten systém nic učit. Jo, čili tam bych řekl, že zaplat' pánbůh za to, že tam ta skupina je taková jako stabilizovaná, že fungujou.“ (ZD, starosta ORP)

“Říkám, nemůžu si [na podporu od Brna] stěžovat. Je to ale především těmi úředníky, nikoliv už tak moc politiky [...]“ (VM, starosta ORP)

Oproti tomu politická reprezentace Brna je často nahlížena jako metropolitní spolupráci nepodporující a spíše jako někdo, komu spolupráce existuje navzdory. Ať už opět v osobní rovině, nebo v rovině politické podpory celé metropolitní myšlenky.

„[...] já jsem vlastně pracovala pro víc primátorů, a každej primátor, kterej přišel, tak mně řekl, že si mě možná vymění, protože úplně neví, proč vlastně tu strategii máme, jo. To většinou s tímhle vždycky ti primátoři...oni ví, že je územní plán, kterej je mega prospěšnej a důležitěj, ale že je nějaká jakoby společná vize, to se strašně těžko vysvětluje. No, tak to byl vždycky jakoby oříšek tomu primátorovi, kterej přišel, tak umět jako vysvětlit, jaká je ta vize, a že vlastně jdeme v nějaké nastavené cestě. (ER, bývalá manažerka MMB)

„Byl velkej projekt rozšíření brněnské spalovny, jo, [nesrozumitelné] spaluje odpad kolem, a vedení Brna, aniž by to řešilo s krajem nebo s okolníma obcema, řeklo, že ten projekt pozastavuje. Ted' šok. Tak. Můžete tady...můžete být sebevěšší srdcařka a bavit se 10 let se stejnýma lidma, ale pokud ti politici udělají takovejhle jako kiks, tak vám takhle jsou schopni tu spolupráci, ne zbořit úplně, to ne, ale významným způsobem nabourat nebo oslabit. To jsou jako vážný věci, jo.“ (JB, manažer MMB)

„Ted' jsme měli předevečirem nebo kdy řídicí výbor, a posledních pár řídicích výborů já jako vnímám, že ti starostové těch obcí jako poměrně negativně vnímají třeba to, že primátorka po půl hodině odejde. Nebo negativně vnímají to, že tam třeba část jednání kouká do mobilu, jo, jsou to maličkosti si říkáte, ale...“ (JB, manažer MMB)

AR: „Jako když, když zjevně máte nějakou jako...konflikt s primátorkou, tak jestli někdo přijde a řekne Tak vona to nemyslela, a my se zasnazíme, aby tohle, a jako snaží se...“

ZD: „Ale oni, tak takhle, zaprvé všichni vědí, že to tak myslela, takže to je zbytečný jako [...]“ (ZD, starosta ORP)

Účastníci a účastnice často mluví i o „Brnu“ bez další specifikace. I toto sdělení má svou vypovídající hodnotu v tom, že ukazuje, jaký obecný obraz „Brna“ mezi aktéry v území existuje, a co může „Brno“ znamenat nad úrovní jednotlivých osob. Když budu dále psát o „Brně“ bez uvedení konkrétních lidí nebo institucí, mám na mysli právě toto dále nespecifikované „Brno“.

Formální kompetence Brna

BMO existuje „mimo formální systém plánovacích procesů a dokumentů“ (Mikuła a kol. 2024, s. 4), existuje zde jasný měkký aspekt neformality ve významu legislativní neukotvenosti. Z toho důvodu nemůže být BMO formálně ani nositelem žádných aktivit. Oficiálním nositelem projektů, nástrojů a politik je tak město Brno, což mu v rámci metropolitní oblasti zajišťuje výsadní pozici. Podle JB existuje na úrovni politické reprezentace Brna obava ze ztráty této vůdčí pozice v případě založení metropolitního svazku, tedy formalizace BMO.

„No ale celá řada subjektů nebo i klidně politiků i brněnských politiků vlastně o tady tom svazku není přesvědčená, mimo jiné proto, že dneska je to tak, že ten nositel ITI je to jádrové město. Takže veškerá odpovědnost, ale i vliv, moc, v uvozovkách, je na tom jádrovém městě. A to samozřejmě některým politikům vyhovuje. Z logiky věci jo, protože metropolitní svazek už vám do toho prostě kecá víc lidí, už se musí nějak bavit se formálně. Ted'ka máte řídicí výbor neformální. Samozřejmě oni tam chodí všichni a bylo by to úplně stejný 1 ku 1 složení, akorát ted'ka je to formálně Brno jenom, a pak by to byl formálně nějaký svazek. Takže cítí, že by vlastně mohli o nějaké kompetence přijít. Nelíbí se jim to.“ (JB, manažer MMB)

Zde se hodí připomenout, že neukotvenost na úrovni národní legislativy neznamená, že BMO funguje zcela bez pravidel. V kapitole Obecná východiska popisují strukturu řízení ISR BMO a povinnost jejího vytvoření vycházející z MP INRAP.

Iniciativnost Brna

V současném nastavení připravují a svolávají metropolitní setkání lidé zastupující brněnský magistrát. Náhled na působení Brna očima nebrněnských aktérů se liší. Podle někoho Brno nemá zájem o bližší spolupráci, podle někoho se zase o všechny ostatní dobře stará. To může souviset s účastněním se jiných aktivit s jinými lidmi nebo jinými představami o tom, jak by BMO měla fungovat. V obou případech je ale Brno chápáno jako někdo, kdo řídí, kdo zapojuje ostatní, kdo má iniciativu.

„A takže vlastně dneska je ta doba taková, že mně přijde, že se z toho trochu vytrácí, taková ta kooperace v tom území, protože ty Brňáky to vlastně nezajímá, jo. Ale tak uvidíme. Za 2 roky budou zase volby no.“ (ZD, starosta ORP)

„A tady je vlastně to Brno město takovým jako ústředním orgánem, kterej to vlastně řídí a ty obce k tomu zapojuje, potřebuje, komunikuje s nima, dělá pro ně, co může, no.“ (HZ, místostarostka ORP)

JB pak iniciativnost Brna dává do kontrastu s pasivitou ostatních zúčastněných a vyjadřuje pochybnost, zda by metropolitní jednání probíhala, kdyby je Brno nezorganizovalo.

„[...] vlastně často narážíte na pasivitu, nebo na to, že jednou něco svoláte, oni tam teda jako přijdou, ale vlastně když to zase nesvoláte podruhé, tak nic.“ (JB, manažer MMB)

Vliv postoje Brna na metropolitní spolupráci

Všichni účastníci a účastnice výzkumu chápou Brno jako jasného lídra v území BMO, včetně lidí Brno zastupujících.

„[...] právě proto je Brno lídrem v jakési péči nebo rozvoji a podpoře té metropolitní spolupráce [...]“ (BK, expertní člen PS)

„[...] je logické prostě že největší hráč tady nejvíc bere, a to je město Brno.“ (VM, starosta ORP)

„Nějaký dopravní terminály společný, no tak to vlastně toho všeho se ujalo vlastně jakoby to Brno, že jo, protože má jakoby velký kapacity a tam ten mozkovéj trust no a tam ty prostě ty lidský zdroje, který todleto můžou jakoby zvládnout.“ (ER, bývalá manažerka MMB)

„[...] my jsme přece jenom tak zkušený, že když dáváme tu agendu té pracovní skupiny dohromady, tak víme, co se musí [...]“ (ML, manažer MMB)

Vzhledem k této vnímané vedoucí pozici, k iniciativnosti a k formálním kompetencím, má postoj Brna zásadní vliv na fungování a směřování celé BMO. Tato asymetrie vlivu (v porovnání s nebrněnskými aktéry) dělá budoucnost metropolitní spolupráce křehčí, protože politické změny na magistrátu jednoho města mohou s každými komunálními volbami zahýbat i s trajektorií metropolitního rozvoje.

„[...] kdybych já se vyměnil, nebo se vyměnil starosta támhle někde nebo něco, tak to vlastně do toho systému nebude mít žádný dopad, jako prostě je tam jenom jinej starosta, tak u toho magoše když se to vymění, tak to má úplně jako fatální účinky, a nebo naopak jako velmi plusový [...]“ (ZD, starosta ORP)

„[...] tam je fakt jako hrozná škoda toho posunu v tom Brně, protože v momentě, kdy to Brno jakoby do toho víc jde a chce se tomu víc věnovat, tak vlastně najednou to ITI se stává jako tím víc užitečnějším nástrojem a tím víc vlastně nutíte to, nebo nutíte, tím víc to území musí spolupracovat, jo. Takže ono v

okamžiku, kdy to Brno z toho takhle jako uhne, tak vlastně i ta potřeba té spolupráce v tom území není taková jo, protože vlastně víte, že no tak jako... Ale uvidíme. Já fakt si myslím že to je taky otázka času, no.“ (ZD, starosta ORP)

Zde je třeba podotknout, že Brno nemusí vedoucí roli zastávat vždycky a všude. Již jsem zmiňovala, že na úrovni jednotlivých projektů (citace níže se týká stavby cyklostezky procházející katastry Brna a dvou dalších obcí) např. dochází k situaci, kdy tahounem projektu je ORP, jež jej iniciovalo a je formálním příjemcem souvisejících financí. Jestliže na úrovni směřování a koordinace celé metropolitní oblasti je jasným lídrem Brno, na úrovni konkrétních projektů je hierarchie proměnlivá a flexibilně se odráží od aktuálních kapacit všech stran.

„[...] tady je ta situace taková, že nositelem projektu jsme my, Brňáci říkají, že na to nemají lidi, takže to děláme my, my dostáváme peníze na to, dostali jsme dotaci od kraje třeba, ale pak veškeré další financování, které už je nad rámec té dotace už podle nějakého klíče o to se dělíme s městem Brnem. Ale my jsme ti hybatelé, a to Brno se s náma trošku veze.“ (VM, starosta ORP)

Formulace metropolitních priorit

Existence jasného lídra a tedy viditelné hierarchie neznamena, že nebrněnští aktéři nemohou prosazovat své vlastní zájmy a že jsou zájmy nebrněnských aktérů vždy podřazeny zájmu Brna. V rámci fungování pracovních skupin a řídicího výboru ISR BMO probíhá definování tematických oblastí, na které bude při rozvoji území financovaného z ITI kladen důraz. Na definování se podílí všichni členové a členky skupin. Skutečná schopnost jednotlivých aktérů ovlivňovat rozhodnutí přijímaná na úrovni celé BMO by byla třeba ověřit v rámci navazujícího výzkumu, nicméně z rozhovorů vedených v rámci této práce vyplývá přinejmenším to, že někteří z aktérů vnímají, že tuto schopnost mají.

„[...] hlavní benefit pro nás je, že můžeme sami definovat ty problémy, nebo ještě to řeknu jinak. Z části můžeme ovlivnit vůbec ty programové rámce, ve kterých se budeme pohybovat, to znamená programový nebo spíš problémový okruh, kterými se bude v tom daném dotačním období ITI zabývat.“ (VM, starosta ORP)

„[...] v těch pracovních skupinách, tam už je prostě třeba jeden člověk, a vlastně máte pocit, že fakt se to jakoby to území nějak tak komunikuje v rámci sebe a

jednak lidi o sobě ví dost se jich tam zná, protože se v té oblasti pohybují, ale to, že se někde setkají a že někdo je jako tu entitu bere vážně, tak si myslím, že to je hrozně důležitý.“ (LV, projektové řízení ORP)

Právě jednání pracovních skupin jsou označována jako často jediná příležitost, kdy se účastníci a účastnice výzkumu setkávají s dalšími lidmi z BMO a mají možnost se bavit – jak mezi sebou, tak právě s lidmi zastupujícími Brno. Tento proces umožňuje zviditelnění zájmů jednotlivých ORP ve vztahu k Brnu jakožto lídrovi v území. „Bavení se“ a sdílení náhledů se více věnuji v předcházející podkapitole Přesahování hranic.

„No alespoň se setkáváme, protože předtím se Brno s náma vůbec nebavilo, jo, to my jsme pro ně byli úplně jako za horizontem nějakých starostí.“ (ZD, starosta ORP)

Účastnice a účastníci výzkumu se tedy shodují, že i za situace, kdy je Brno chápáno jako lídr BMO, se mohou spolupodílet na identifikaci projektových okruhů ITI, a plnohodnotně se zapojovat do jednání.

Ovlivňování záměrů ostatních

Z analýzy je patrné, že z pohledu ORP existuje rozdíl v možnostech zasahování do záměrů jiných ORP a do záměrů Brna.

„[...] člověk vlastně dneska jako do toho může mluvit, že řekne třeba tohle je zbytečný, tohle nedělejte, jo, naše sousední ORP [...]“ (HZ, místostarostka ORP)

„To, že budou v Brně stavět úplně jako nesmyslnou halu za 7 miliard, která ekonomicky to Brno zruinuje, je jenom, jako...to je sice jejich věc, ale protože pro nás je to metropolitní centrum, kde my potřebujem, aby fungovala infrastruktura, aby se lidi dostali do práce, protože lidi hodně vydělávají v Brně, jo, tak to jsou věci, který...já tam vnímám ten průšvih, ale vlastně jim do toho nemůžeme moc kafrat, jo.“ (ZD, starosta ORP)

Není jasné, jak tato možnost někomu do něčeho mluvit vzniká. Ať už je to ale na úrovni formální kompetence k napadnutí rozhodnutí nebo na úrovni pocitové blízkosti a otevřenosti,

je zřejmé, že Brno má vůči ORP výsadnější pozici než ORP vzájemně vůči sobě. Toto oslabuje potenciál zapojení všech relevantních aktérů do širokého systému governance.

Shrnutí

Za měkký aspekt metropolitní spolupráce je považována její nehierarchičnost, ale z analýzy dat vyplývá, že na úrovni celé metropolitní oblasti je zdejší uspořádání jasně hierarchické. Město Brno má v BMO vedoucí pozici formálně, protože je nositelem ITI, a jako lídr je ostatními aktéry i subjektivně vnímáno. Pro metropolitní spolupráci to může skýtat potenciál, protože Brno má kapacitu i možnosti spolupráci „táhnout“, jít ostatním příkladem, a kvalitně vše organizačně zajistit. Případná podpora centrálním městem také zvyšuje šance na naplnění snah o založení metropolitní instituce (Lefèvre 1998; Mikuła 2024), které dnes v BMO probíhají.

Stejně tak ale může hierarchická pozice Brna rozvoj spolupráce limitovat. Podle některých výpovědí je důvodem pro to, že aktéři spoléhají na iniciativnost Brna a sami iniciativu v metropolitních otázkách nemají, což může celý systém ochudit o sdílené zkušenosti a expertízu. Postoj Brna je také zásadní pro celkové směřování oblasti, a pokud nebude pozitivní, což dnes několik účastníků a účastnic výzkumu na politické rovině vnímá, může to negativně ovlivnit jednak chuť ostatních se zapojovat a jednak rozvoj metropolitní spolupráce vůbec.

V měřítku dílčích jednání pracovních skupin je oproti tomu možné aspekt nehierarchičnosti spatřovat. Brno sice jednání PS svolává a organizuje, ale na místě se mohou jednotliví aktéři vzájemně bavit a sdílet zkušenosti (více viz předchozí podkapitola Přesahování hranic), což umožňuje ovlivňovat záměry ostatních – např. skrze diskusi dospět ke změně typu stacionáře v jiné obci tak, aby lépe doplnil existující nabídku služeb. V rozhovorech byla zároveň adresována nemožnost z pozice ORP ovlivnit záměry Brna, byť mají na dané ORP vliv. To metropolitní spolupráci limituje z praktického hlediska – aktivity v území nejsou tak koordinované, jako by mohly být, a zároveň zde vzniká demotivace ke spolupráci z důvodu vnímaného nezájmu hlavního hráče v území (viz Vnitřní zdroje spolupráce).

V procesu společné tvorby integrované strategie vnímají aktéři dostatek prostoru pro to, aby strategii utvářeli podle vlastních potřeb a zájmů (resp. potřeb a zájmů instituce, kterou zastupují). Možnost toto ve strategii reflektovat podporuje institucionální typ motivace se spolupráce účastnit, a zároveň napomáhá tomu, aby byly jednotlivé institucionální zájmy

realizovány koordinovaně. Kromě toho lze odhadovat, že k ochotě spolupracovat přispívá i samotný pocit „bytí bráni vážně“.

V měřítku jednotlivých projektů se může Brno objevit na pozici toho, kdo „se veze“, zatímco projekt řídí jiná obec. Tato flexibilní hierarchičnost umožňuje synergicky využívat aktuální kapacity jednotlivých obcí k realizaci vzájemně výhodných projektů.

6 Vyhodnocení

Rozbor dat vytvořených metodou polostrukturovaných rozhovorů mi dovoluje zodpovědět výzkumnou otázku *Jakou roli hrají v metropolitní spolupráci v BMO její měkké aspekty, a to s ohledem na její potenciály a limity?*, následovně.

Za měkký aspekt jsem označila vyjednávání, přičemž z rozhovorů vyplývá, že častěji akcentovaným tématem je mezi aktéry BMO obsahově příbuzná komunikace, zpravidla popisovaná jako neformální. Tuto pojmovou neshodu je myslím vhodné vysvětlit. K termínu „vyjednávání“ jsem došla seskupením přeložených slov „negotiation“ a „bargaining“ z anglickojazyčné literatury, přičemž překladem obou na „vyjednávání“ už dochází k jemné změně významu. „Negotiation“ lze překládat i jako „jednání“, „bargaining“ i jako „jednání“, „smlouvání“ (Lingea 2022). Pod měkký aspekt vyjednávání jsem navíc začlenila i popis měkkých prostorů jako „založených na komunikaci“ (viz Tabulka 1). Název měkkého aspektu vyjednávání je tak interpolací několika charakteristik, k tomu přeložených z angličtiny. Z tohoto důvodu chápu vystupování tématu komunikace jako stále významově odpovídající identifikovanému měkkému aspektu vyjednávání.

Role komunikace je zásadní, možnost spolu komunikovat přináší možnost vzájemně sdílet zkušenosti a expertizu, jinými slovy přináší vznik měkkého aspektu vzájemného učení. Skrze vzájemné učení je dále tvořeno sdílené porozumění dění v celé oblasti, což je důležité pro rozvoj dalšího měkkého aspektu, koordinace činností a aktivit v území.

Díky neformálnosti komunikace je možné diskutovat o věcech přesahujících aktuální formální nástroje přítomné v území, konkrétně o metropolitní spolupráci v širším pojetí, než přímo vyplývá z využití finančního nástroje ITI. V současném fungování BMO je aktéry vnímán dostatečný prostor pro neformální komunikaci, převážně v rámci jednání pracovních skupin při tvorbě ISR BMO, neboli v nových prostorech spolupráce (ve významu příležitostí k diskusi,

ne ve významu geografickém). Existence této komunikace se všemi pozitivními důsledky je pro metropolitní spolupráci potenciálem sama o sobě. Pro využití tohoto potenciálu je dle mého posouzení třeba o příležitosti ke komunikaci pečovat, např. dbáním na to, aby v rámci komunikace bylo reprezentováno celé spektrum zájmů, které se v území vyskytují, a aby pokračovalo její celkové pozitivní vnímání. Protože v současnosti tyto příležitosti vznikají v souvislosti s tvorbou ISR BMO, která je vyžadována metodickým pokynem pro využití ITI, je třeba v případě ukončení nebo omezení ITI usilovat o zachování příležitostí k otevřené diskusi napříč územím.

Měkký aspekt koordinace je v podstatě tím, co dělá metropolitní spolupráci spoluprací. Koordinovaná metropolitní správa může např. podle Mikuły (2024) přinášet výhody v podobě adresování problémů v místě jejich příčin. Také je koordinace klíčovým prvkem adekvátní správy administrativně fragmentovaného a funkčně propojeného území, kterým BMO je – je tedy cestou ke governance (Savitch, Vogel 2000). V BMO aktéři koordinují některé své činnosti tak, aby byly efektivní, a také je usilováno o koordinovaný rozvoj celého území. Potenciál v této oblasti skýtá měkký aspekt flexibility, protože možnost flexibilně nastavovat strategické priority přináší schopnost reagovat na aktuální problémy v území.

Samo to, že aktéři v BMO o významu vzájemné koordinace mluví, že koordinace zde různými způsoby probíhá a je chápána jako prospěšná, je pro další rozvoj metropolitní spolupráce zásadním potenciálem. Obzvláště vidím potenciál ve zjištění, že se mezi sebou dnes koordinují i nebrněnší aktéři, kteří sami disponují dostatečnými kapacitami na to, aby jejich koordinace měla významné účinky pro celé území. To posiluje nehierarchický aspekt spolupráce.

Měkký aspekt dobrovolnosti metropolitní spolupráce hraje roli v tom, že v území vzniká potřeba vůli aktérů k participaci na metropolitních aktivitách nějak stimulovat. Faktory, které tuto vůli posilují, jsem identifikovala v povědomí o dalším měkkém aspektu, přesahování hranic, a v osobní, institucionální a hodnotové motivaci jednotlivých aktérů. Aktéři momentálně reflektují, že v území BMO existují jevy, které hranice přesahují, a zároveň že je možné je adresovat ve spolupráci s ostatními. Toto vědomí považuji za významný potenciál metropolitní spolupráce, protože podporuje uvažování o možnostech spolupráce nezávisle na ITI nebo jiných nástrojích. Pro rozvoj spolupráce nezávislé na ITI dále vidím potenciál v hledání způsobů, jak v rámci ní naplňovat tři druhy motivace aktérů i bez využití finančního nástroje. Tato snaha může být založena na posilování ostatních zmíněných potenciálů – komunikaci, která umožňuje budovat sdílené chápání dění v území i vlastní expertízu,

koordinaci činností a sdílení personálních kapacit, a koordinace aktivit v území tak, že jsou adekvátně adresovány jeho problémy.

Na základě rešerše literatury jsem jako měkký aspekt označila nehierarchičnost. Z rozhovorů ale vyplynulo, že celková struktura metropolitní spolupráce v BMO má jednoho jasného lídra – Brno. To je chápáno jako aktér, který metropolitní jednání organizačně zajišťuje a řídí. Role hierarchické pozice Brna může být pro metropolitní spolupráci přínosná, protože Brno má kapacitu i možnosti spolupráci „táhnout“, jít v ní ostatním příkladem, a právě vše kvalitně organizačně zajistit. Tyto přínosy už však nelze spojovat s měkkým aspektem nehierarchičnosti.

Veškeré pozitivní efekty existence jasného lídra v území jsou nicméně závislé na postoji aktérů zastupujících Brno. Zde se dostávám k významnému limitu pro metropolitní spolupráci, a to je právě její závislost na jednom aktérovi – na Brně. Jinými slovy jako limitující hodnotím slabost měkkého aspektu nehierarchičnosti. Vliv Brna je posilován legislativním neukotvením BMO, tedy měkkým aspektem neformality. Všechna formální moc a zodpovědnost v této situaci připadá Brnu a záleží, zda zástupci a zástupkyně Brna budou ochotni sdílet rozsáhlé brněnské kapacity a koordinovat své aktivity s ostatními.

Přístupem k překonání tohoto limitu by mohlo být usilování o formalizaci BMO v takovém formátu, který by vliv metropolitních aktérů relativně srovnal. Možnosti institucionalizace mj. už rozebírá řada současných publikací o BMO, o kterých se zmiňuji výše. Jak bylo ale v rozhovorech zmíněno, z pohledu Brna by toto mohlo být vnímáno jako ztráta kompetencí a tím pádem jako nežádoucí postup. Perspektiva měkkých aspektů nabízí ještě další možnosti řešení závislosti. Spatřuji ji v aktivní podpoře iniciativnosti u nebrněnských aktérů a dalších opatřeních aktivně vytvářejících méně hierarchickou strukturu metropolitní spolupráce – např. možnosti se vzájemně koordinovat i napříč nebrněnskými aktéry. Ostatně i z literatury metropolitní governance vyplývá, že úroveň formalizace se přizpůsobuje lokálním podmínkám, není podmínkou pro funkční systém governance (Tomàs 2015b).

Potenciálem je v kontextu hierarchičnosti pozitivní vnímání brněnského úřednického aparátu ostatními aktéry. Jsou popisováni jako důvěryhodní, naslouchající, a jako že dlouhodobě odvádějí dobrou práci. Magistrátní úředníci a úřednice zabývající se metropolitní spoluprací tak do jejího systému vnáší předvídatelnost a čitelnou dlouhodobou trajektorii. Oproti tomu kritičtější je nahlíženo na politickou reprezentaci Brna, jejíž podpora metropolitním aktivitám

je proměnlivá, v současnosti označována za explicitní nezáměr na politické i osobní rovině. Politická reprezentace zároveň samozřejmě ovlivňuje možnosti magistrátních úředníků a úřednic. Jak bylo několikrát opakováno v rozhovorech, „to je demokracie“. Návrh způsobů, jak brněnskou metropolitní spolupráci učinit méně závislou na postoji a aktivitách Brna, a zároveň ji nedepolitizovat a nezbavit možnosti demokratické kontroly, považuji za důležitý úkol navazujícího výzkumu.

Několik měkkých aspektů identifikovaných v literatuře bylo v rámci rozhovorů adresováno jen okrajově nebo vůbec. Jsou jimi aspekty ekonomického rozvoje, nezávaznosti výsledků, území jako prostoru realizace politik, udržitelnosti, a územní soudržnosti.

Téma ekonomického rozvoje bylo zmíněno v jednotkách výpovědí, podle dat z rozhovorů není pro momentální vnímání metropolitní spolupráce v BMO zásadní.

Nezávaznost výsledků není zmiňována, je možné, že z metropolitní spolupráce momentálně nevznikají takové výsledky, u kterých by jejich nezávaznost byla zásadní charakteristikou. Adresovány jsou spíše důsledky legislativní neukotvenosti BMO.

Myšlenka měkkého prostoru jako prostoru realizace politik vychází z britského kontextu. S BMO je spojována implementace nástroje ITI, ale jako o prostoru pro realizaci politik o něm v současnosti uvažováno není. Toto uvažování by pravděpodobně vycházelo z vyšších úrovní vlády (krajské nebo národní), z nichž jsem do výzkumného vzorku nikoho nezahrnula.

Idea udržitelnosti je možná vyčíst mezi řádky několika málo zmínek o koordinovaném přístupu k suburbanizaci nebo integrované mobilitě, nicméně dle rozhovorů není explicitně vnímanou hodnotou související s metropolitní spoluprací.

Téma územní soudržnosti je na pozadí koordinovaného rozvoje přesahujícího hranice, má být teoreticky jeho důsledkem. Aktéři v BMO tento význam ale nereflektují, metropolitní spolupráce je chápána na úrovni možnosti jak prakticky adresovat problémy a výzvy v území.

Abych předchozí odstavce shrnula do několika vět: Na základě výzkumu identifikuji jako potenciály metropolitní spolupráce související s jejími měkkými aspekty existující systém komunikace, flexibilitu umožňující reagovat na aktuální problémy, schopnost koordinace i mezi nebrněnskými aktéry, vědomí přesahování hranic a jeho prospěchu, a schopnost

motivovat aktéry ke spolupráci skrze nabídku naplňování jejich zájmů, a to způsobem výhodným pro celé území. Má smysl o tyto potenciály pečovat a rozvíjet je.

Limitem, ve kterém hrají roli měkké faktory, je dle analýzy závislost celého systému metropolitní spolupráce na postoji města Brna. Kromě formalizace spolupráce a relativního zmenšení vlivu Brna by řešení mohla nabízet i podpora iniciativnosti nebrněnských aktérů.

7 Závěr

Cílem této práce bylo prohloubit porozumění procesům metropolitní spolupráce v Brněnské metropolitní oblasti. Nejdříve jsem popsala historický a společenský kontext této spolupráce. Následně jsem nastínila vývoj myšlenky metropolitní spolupráce jako takové a rozebrala jsem její vztah ke konceptu metropolitní governance. K zarámování výzkumné části práce jsem využila koncept měkkých prostorů, který mi pomohl zviditelnit a pojmenovat aspekty spolupráce, jež zůstávají při běžném náhledu skrze formální kompetence a předpisy skryté. V metodické části jsem popsala postup výzkumu. Východisko governance jakožto široké spolupráce relevantních aktérů mě vedlo k tvorbě dat pomocí polostrukturovaných rozhovorů, skrze které jsem dokázala získat náhled do zkušeností a subjektivního vnímání účastníků a účastnic výzkumu. Vytvořená data jsem analyzovala pomocí segmentace a kódování, přičemž jsem se zaměřovala na hledání podob a vztahů měkkých aspektů odvozených z literatury. Výsledky jsem strukturovala do tří částí podle propojujících témat: Vnitřní zdroje spolupráce, Přesahování hranic a Asymetrie aktérů. V kapitole Vyhodnocení jsem výsledky shrnula a na základě realizovaného výzkumu zodpověděla výzkumnou otázku *Jakou roli hrají v metropolitní spolupráci v BMO její měkké aspekty, a to s ohledem na její potenciály a limity?*

Jedním přínosem této práce je důraz na „měkké“ náležitosti spolupráce a samotné využití rámce měkkých prostorů. Doplňují přístupy existující literatury o Brněnské metropolitní oblasti, které zkoumají primárně možnosti institucionalizace metropolitní spolupráce. Díky tomuto zarámování přináší práce poznatky o vztazích mezi měkkými aspekty spolupráce a rolích, které na základě reflexí účastníků a účastnic výzkumu hrají.

Je zřejmé, že systém metropolitní spolupráce ovlivňují i faktory, které je možné spojovat spíše s tvrdostí. Tvorba integrované strategie je povinně vyžadována metodikou pro využití ITI, Řídící výbor ISR BMO má svůj statut, který definuje jeho pravidla. Hranice území BMO jsou

pro účel ITI jasně vymezeny. Dalším přínosem této práce je ale právě zjištění, že i měkké aspekty hrají v metropolitní spolupráci zásadní roli, i rozvoj měkkých aspektů v sobě skýtá potenciál pro rozvoj spolupráce, a i měkké aspekty spolupráci limitují.

Pokud je zájmem budoucího výzkumu BMO pokrýt celou šíři toho, čím metropolitní spolupráce je, měl by se na základě mých zjištění zabývat i jejími měkkými aspekty. Ať už s využitím myšlenky měkkých prostorů, tak i případných jiných rámců, které právě tyto aspekty zviditelňují. Inspirací by mohla být nedávná práce T. Sýkory (2023) o změně přístupu ke strategickému plánování s důrazem na roli neformálních institucí. Zároveň má práce nastiňuje řadu možných navazujících výzkumných témat, např. podrobnější průzkum forem, prostorů a procesů komunikace v území a jejich důsledků, zaměření na perspektivu aktérů, kteří jsou vůči metropolitní spolupráci na různých úrovních kritičtí, nebo návrh struktury spolupráce odolné vůči politickému tlaku a zároveň si zachovávající princip demokratičnosti.

8 Zdroje

ALLMENDINGER, P., HAUGHTON, G. (2009): Soft Spaces, Fuzzy Boundaries, and Metagovernance: The New Spatial Planning in the Thames Gateway. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 3, 41, 617–633.

ALLMENDINGER, P., HAUGHTON, G. (2010): Spatial Planning, Devolution, and New Planning Spaces. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 5, 28, 803–818.

ANDREW, S. A. (2009): Recent Developments in the Study of Interjurisdictional Agreements: An Overview and Assessment. *State and Local Government Review*, 2, 41, 133–142.

BÄCKLUND, P., HÄIKIÖ, L., LEINO, H., KANNINEN, V. (2018): Bypassing Publicity for Getting Things Done: Between Informal and Formal Planning Practices in Finland. *Planning Practice & Research*, 3, 33, 309–325.

BARCA, F. (2009): An Agenda for a reformed Cohesion Policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations.

BMO (2024a): Dotazníkové šetření (2017), Brněnská metropolitní oblast, <https://metropolitni.brno.cz/data-a-analyzy/dotaznikove-setreni/dotaznikove-setreni-2017/> (22. 7. 2024).

BMO (2024b): Dotazníkové šetření (2020), Brněnská metropolitní oblast, <https://metropolitni.brno.cz/data-a-analyzy/dotaznikove-setreni/dotaznikove-setreni-2020/> (22. 7. 2024).

BMO (2024c): Dotazníkové šetření (2023), Brněnská metropolitní oblast, <https://metropolitni.brno.cz/data-a-analyzy/dotaznikove-setreni/dotaznikove-setreni-2023/> (22. 7. 2024).

BMO (2024d): Integrovaná strategie rozvoje Brněnské metropolitní oblasti 2021+. Brněnská metropolitní oblast.

BOOHER, D. E., INNES, J. E. (2002): Network Power in Collaborative Planning. *Journal of Planning Education and Research*, 3, 21, 221–236.

BRENNER, N., THEODORE, N. (2002): Cities and the Geographies of “Actually Existing Neoliberalism”. *Antipode*, 3, 34, 349–379.

BRYMAN, A. (2012): *Social research methods*. Oxford University Press, Oxford; New York.

CASTILLO, M. F. (2019): Beyond Institutional Collective Action: Why and When Do Metropolitan Governments Collaborate? *State and Local Government Review*, 3, 51, 197–209.

COBLENCÉ, A., SÝKORA, L. (2022): The Performativity of Metropolization: How Material-Discursive Practices Institutionalize the Prague Metropolitan Region. *International Journal of Urban and Regional Research*, 4, 46, 502–521.

DEYLE, R. E., WIEDENMAN, R. E. (2014): Collaborative Planning by Metropolitan Planning Organizations: A Test of Causal Theory. *Journal of Planning Education and Research*, 3, 34, 257–275.

ESPON METRO (2021): METRO - Role a budoucí perspektivy politiky soudržnosti ve strategickém plánování metropolitních oblastí a měst, Factsheet Brněnská metropolitní oblast, https://archive.espon.eu/sites/default/files/attachments/ESPON%20METRO_FS%20Brno%20Metropolitan%20Area_CZ.pdf (22. 7. 2024).

FALUDI, A. (2010): Beyond Lisbon: Soft European Spatial Planning. *disP - The Planning Review*, 182, 46, 14–24.

FALUDI, A. (2013): Territorial Cohesion, Territorialism, Territoriality, and Soft Planning: A Critical Review. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 6, 45, 1302–1317.

FEIOCK, R. C. (2009): Metropolitan Governance and Institutional Collective Action. *Urban Affairs Review*, 3, 44, 356–377.

FEIOCK, R. C., SCHOLZ, J. T. (2009): *Self-Organizing Federalism: Collaborative Mechanisms to Mitigate Institutional Collective Action Dilemmas*. Cambridge University Press.

FERRY, M. (2019): *Integrated Territorial Investments as an effective tool of the Cohesion Policy*. DG for Internal Policies of the Union, Brusel.

FRICKE, C., GUALINI, E. (2018): Metropolitan regions as contested spaces: the discursive construction of metropolitan space in comparative perspective. *Territory, Politics, Governance*, 2, 6, 199–221.

GRÉSILLON, B., DE SAUSSURE, M. (2021): Metropolising Marseille. Mission impossible? Challenges and Opportunities of Metropolisation Processes in the Métropole Aix-Marseille-Provence. *Raumforschung und Raumordnung | Spatial Research and Planning*, 3, 79, 201–213.

HABERMAS, J. (1985): *Reason and the rationalization of society*. Beacon, Boston.

HAUGHTON, G., ALLMENDINGER, P. (2007): „Soft spaces" in planning. *Town and country planning: the quarterly review of the Town and Country Planning Association*, 76, 306–308.

HEALEY, P. (2013): Circuits of Knowledge and Techniques: The Transnational Flow of Planning Ideas and Practices. *International Journal of Urban and Regional Research*, 5, 37, 1510–1526.

- HEINELT, H., KÜBLER, D. (2004): *Metropolitan Governance in the 21st Century: Capacity, Democracy and the Dynamics of Place*. Routledge.
- HEŘMANSKÝ, M. (2019): *Analýza a interpretace dat v kvalitativním výzkumu*. In: Novotná, H., Špaček, O., Šťovičková Jantulová, M. (eds.): *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha.
- INNES, J. E., BOOHER, D. E. (1999): *Consensus Building and Complex Adaptive Systems: A Framework for Evaluating Collaborative Planning*. *Journal of the American Planning Association*, 4, 65, 412–423.
- INNES, J. E., BOOHER, D. E. (2010): *Planning with Complexity: An Introduction to Collaborative Rationality for Public Policy*. Routledge, London.
- KACZMAREK, T. (2018): *Soft planning for soft spaces. Concept of Poznań metropolitan area development – a case study*. *Miscellanea Geographica*, 4, 22, 181–186.
- KACZMAREK, T., MIKUŁA, Ł. (2016): *Koncepcja Kierunków Rozwoju Przestrzennego Metropolii Poznań*. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- KRUKOWSKA, J., LACKOWSKA, M. (2017): *Metropolitan Colours of Europeanization. Institutionalization of Integrated Territorial Investment Structures in the Context of Past Cooperation in Metropolitan Regions*. *Raumforschung und Raumordnung - Spatial Research and Planning*, 3, 75, 275–289.
- KUHN, S. (2019): *Prisoner's Dilemma*. In: Zalta, E. N. (ed.): *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Metaphysics Research Lab, Stanford University.
- KUNC, J., NOVOTNÁ, M., TONEV, P., ŠAŠINKA, P., RASZKOVÁ, S., DVOŘÁK, Z., JETMAR, M. (2023a): *Along the path to metropolitan cooperation via metropolitan unit establishment: Case of Brno Metropolitan Area, Czech Republic*. 17, 52–72.
- KUNC, J., ŠAŠINKA, P., TONEV, P., DVOŘÁK, Z., RASZKOVÁ, S., NOVOTNÁ, M., CHALOUPKOVÁ, M., KUBEŠ, F. (2020): *Možnosti meziobecní spolupráce a její institucionalizace. Příklad Brněnské metropolitní oblasti*. *Urbanismus a územní rozvoj*, 6, 23.
- KUNC, J., ŠAŠINKA, P., TONEV, P., NOVOTNÁ, M., RASZKOVÁ, S., DVOŘÁK, Z., JIRKŮ, R. (2023b): *Budoucnost metropolitní spolupráce v České republice: rozvoj, správa, řízení*. Masarykova univerzita.
- KUNC, J., TONEV, P., NOVOTNÁ, M., ŠAŠINKA, P., DVOŘÁK, Z., RASZKOVÁ, S., KRAJÍČKOVÁ, A. (2021): *Size matters: Development and cooperation of municipalities in the Brno metropolitan area (Czech Republic)*. *Geographia Cassoviensis*, 2, 15/2021.
- LEFÈVRE, C. (1998): *Metropolitan government and governance in western countries: a critical review*. *International Journal of Urban and Regional Research*, 1, 22, 9–25.

LINGEA (2022): Anglicko-český slovník, Lingea, <https://slovniky.lingea.cz/anglicko-cesky> (28. 7. 2024).

MAIER, K. (2002): The Prague metropolitan region. In: Kreukels, A., Salet, W., Thornley, A. (eds.): *Metropolitan Governance and Spatial Planning: Comparative Case Studies of European City-Regions*. Routledge, London, 205–229.

MATKIN, D. S. T., FREDERICKSON, H. G. (2009): Metropolitan Governance: Institutional Roles and Interjurisdictional Cooperation. *Journal of Urban Affairs*, 1, 31, 45–66.

MATTILA, H., HEINILÄ, A. (2022): Soft spaces, soft planning, soft law: Examining the institutionalisation of city-regional planning in Finland. *Land Use Policy*, 119, Article 106156.

MIKUŁA, Ł. (2024): City-regions in Central Eastern Europe: emerging metropolitan territorialities in post-socialist planning systems. *European Planning Studies*, 1, 32, 148–168.

MIKUŁA, Ł., PYKA, R., CZORNIK, M., THIMONIER-ROUZET, E. (2024): Emerging Metropolitan Spaces in Poland and France: Co-creation of New Territorialities Through Institutional Dialogue and Soft Planning. *Urban Affairs Review*, 0, 0, 1–38.

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR (2021): Metodický pokyn pro využití integrovaných nástrojů a regionálních akčních plánů v programovém období 2021-2027, dotaceEU.cz, <https://www.dotaceeu.cz/getmedia/2bcfd76b-0d36-437e-b8a4-cbdba5612bb2/MP-INRAP-final.pdf.aspx?ext=.pdf> (22. 7. 2024).

NOVOTNÁ, H. (2019a): Kvalitativní strategie výzkumu. In: Novotná, H., Špaček, O., Šťovíčková Jantulová, M. (eds.): *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha.

NOVOTNÁ, H. (2019b): Výběr vzorku a prostředí výzkumu. In: Novotná, H., Špaček, O., Šťovíčková Jantulová, M. (eds.): *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha.

OLESEN, K. (2012): Soft Spaces as Vehicles for Neoliberal Transformations of Strategic Spatial Planning? *Environment and Planning C: Government and Policy*, 5, 30, 910–923.

OUŘEDNÍČEK, M., NEMEŠKAL, J., POSPÍŠILOVÁ, L. (2020): Vymezení území pro Integrované teritoriální investice (ITI) v ČR. Závěrečný dokument.

PETTERSSON, F., FRISK, H. (2016): Soft space regional planning as an approach for integrated transport and land use planning in Sweden – challenges and ways forward. *Urban, Planning and Transport Research*, 1, 4, 64–82.

PURKARTHOFER, E. (2019): Investigating the partnership approach in the EU Urban Agenda from the perspective of soft planning. *European Planning Studies*, 1, 27, 86–105.

PURKARTHOFFER, E., GRANQVIST, K. (2021): Soft Spaces as a Traveling Planning Idea: Uncovering the Origin and Development of an Academic Concept on the Rise. *Journal of Planning Literature*, 3, 36, 312–327.

ROULSTON, K., DEMARRAIS, K., LEWIS, J. B. (2003): Learning to Interview in the Social Sciences. *Qualitative Inquiry*, 4, 9, 643–668.

ŘV ISR BMO (2024a): Jednací řád Řídicího výboru Integrované strategie rozvoje Brněnské metropolitní oblasti, <https://metropolitni.brno.cz/wp-content/uploads/2024/06/Priloha-c.-7-Jednaci-rad-Ridiciho-vyboru-ISR-BMO-duben-2024.pdf> (16. 7. 2024).

ŘV ISR BMO (2024b): Statut Řídicího výboru Integrované strategie rozvoje Brněnské metropolitní oblasti, <https://metropolitni.brno.cz/wp-content/uploads/2024/06/Priloha-c.-6-Statut-Ridiciho-vyboru-ISR-BMO-duben-2024.pdf> (16. 7. 2024).

SAVITCH, H. V., VOGEL, R. K. (2000): Paths to New Regionalism. *State and Local Government Review*, 3, 32, 158–168.

SÝKORA, T. (2023): Re-design konceptu strategického plánování a řízení rozvoje obcí s akcentem na úlohu neformálních institucí. Disertační práce. Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem.

ŠAŠINKA, P. (2016): Metropolitní dohoda jako východisko pro koordinaci rozvoje Brněnské metropolitní oblasti. In: Klímová, V., Žítek, V. (eds.): XIX. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků. Masarykova univerzita, Brno, 185–190.

ŠAŠINKA, P., KUNC, J., FRANTÁL, B., DVOŘÁK, Z. (2019): Cooperation differs. Intentions of municipalities towards metropolitan cooperation in post-socialist space – Brno, Czech Republic. *European Planning Studies*, 4, 27, 818–840.

TOMÀS, M. (2015a): If Urban Regions are the Answer, What is the Question? Thoughts on the European Experience. *International Journal of Urban and Regional Research*, 2, 39, 382–389.

TOMÀS, M. (2015b): Metropolitan Governance in Europe: Challenges & Models. *European Metropolitan Authorities*, AMB.

Územní Agenda 2030. Budoucnost pro všechny oblasti (2020): https://territorialagenda.eu/wp-content/uploads/TA2030_26jul2021_cs.pdf (11. 4. 2024).

ZANDLOVÁ, M. (2019): Rozhovor. In: Novotná, H., Špaček, O., Šťovíčková Jantulová, M. (eds.): *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha.

Přílohy

Příloha 1: Scénář rozhovoru

- děkuji, že jste si udělal/a čas
- zabývám se metropolitní spoluprací v BMO, konkrétně tzv. „měkkými“ aspekty – vzájemné učení, koordinace, důvěra apod.
- nejsou správné a špatné odpovědi, záleží mi na subjektivním pohledu, osobních zkušenostech, názorech
- kdykoliv se můžete na něco doptat, účast ve výzkumu je po celou dobu dobrovolná

Scénář rozhovoru:

úvod

- 1) Jak se jmenuje Vaše pracovní pozice?
- 2) Co je náplní Vaší práce v souvislosti s BMO?
- 3) Jak dlouho na své pozici pracujete a jak dlouho se účastníte metropolitní spolupráce?

očekávání od ITI

- 4) Jak se stalo, že jste se začal/a metropolitní spolupráce účastnit?
- 5) Jak jste si představoval/a, že metropolitní spolupráce bude probíhat?
- 6) Jaká je v porovnání k tomu Vaše reálná zkušenost?

charakter společných aktivit

- 7) Jakých aktivit v souvislosti se v souvislosti s metropolitní spoluprací účastníte?
- 8) V jaké atmosféře tyto aktivity probíhají?
- 9) Co je pro Vás důležité pro to, aby metropolitní spolupráce dobře fungovala?
- 10) Vnímáte nějaké odlišnosti v tom, jak pracujete na metropolitních projektech a na nemetropolitních?

náhled na ostatní aktéry

- 11) S jakými lidmi se v rámci aktivit souvisejících s metropolitní spoluprací setkáváte?
- 12) Co si o nich a o jejich přístupu myslíte?

vznik měkkých aspektů

13) Co vnímáte jako přínosy metropolitní spolupráce pro Vás?

14) Kdo nebo co určuje, jak budou probíhat procesy metropolitní spolupráce?

závěr

15) Kdybyste mohl/as na metropolitní spolupráci v BMO změnit jednu věc, co by to bylo?

16) Je něco, co byste chtěl/a k čemukoliv, o čem jsme se bavili/y, ještě dodat?

17) Máte nějaké otázky ke mně nebo k mému výzkumu?

- mohl/a byste mi prosím doporučit někoho dalšího, kdo by mi dokázal k metropolitní spolupráci v BMO něco říct? (někdo zajímavý/důležitý/s kým se neshodnou...)

Příloha 2: vzor Informovaného souhlasu s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

Informace o výzkumu:

Název práce: Potenciály a limity metropolitní spolupráce (Diplomová práce)

Výzkumnice: Bc. Alžběta Rychnovská

Vedoucí práce: prof. RNDr. Luděk Sýkora, Ph.D.

Zpracováváno na: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Albertov 6, Praha 2 128 00

Období řešení práce: 10. 1. 2023–31. 7. 2024

Cíle výzkumu:

Předmětem výzkumu je metropolitní spolupráce v Brněnské metropolitní oblasti (BMO). Cílem je porozumět tomu, jak v současných integrovaných plánovacích procesech v BMO vznikají aspekty plánování založené na spolupráci, koordinaci a hledání vzájemné shody.

Průběh výzkumu:

Výzkum probíhá formou rozhovorů, které trvají zhruba 1–2 hodiny a za účelem přesného zaznamenání výpovědi jsou nahrávány na diktafon, v případě online rozhovoru je pořizována nahrávka obrazovky. V rozhovorech nejsou špatné ani správné odpovědi, podstatný je Váš pohled na věc, Vaše názory, pocity a zkušenosti. Nahrávky budou pro účely analýzy přepsány do textové podoby a samotná nahrávka bude do 60 dnů od pořízení smazána.

Rizika účasti a jejich minimalizace:

Výzkumnice se zavazuje vynaložit veškeré dostupné prostředky na to, aby Vám účastí ve výzkumu nevznikla žádná škoda ani nepříjemnost. Můžete se kdykoliv rozhodnout v účasti dále nepokračovat. Nahrávku rozhovoru či její přepis si můžete vyžádat ke kontrole, případně si můžete vyžádat trvalé vymazání jakékoliv části Vaší výpovědi.

Odměna:

Účast na výzkumu probíhá bez nároku na odměnu.

Jaké osobní údaje budou sbírány:

- základní demografické údaje (pohlaví, věk)
- kontaktní údaje (např. e-mailová adresa, telefonní číslo)
- audio/video nahrávky

Anonymizace:

Sesbíraná data budou anonymizována. Výzkumnice Vám na počátku výzkumu přiřadí přezdívku, pod kterou budou Vaše výpovědi uchovávány a prezentovány. Klíč k propojení jména s přezdívkou bude uložen v odděleném uzamčeném souboru. Části výpovědí, ze kterých by bylo možné Vás identifikovat, budou z přepisu odstraněny.

Informace o účastníkovi/účastnici výzkumu:

jméno a příjmení:

měsíc a rok narození:

pohlaví:

*telefon:

*e-mail:

**Stačí jeden z údajů.*

Prohlášení

Já níže podepsaný/á potvrzuji, že

- a) jsem se seznámil/a s informacemi o cílech a průběhu výše popsaného výzkumu (dále též jen „výzkum“);
- b) dobrovolně souhlasím s účastí své osoby v tomto výzkumu;
- c) rozumím tomu, že se mohu kdykoli rozhodnout ve své účasti na výzkumu nepokračovat;
- d) jsem srozuměn s tím, že jakékoliv užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu nezakládá můj nárok na jakoukoliv odměnu či náhradu, tzn. že veškerá oprávnění k užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu poskytnu bezúplatně.

Zároveň prohlašuji, že

- a) souhlasím se zveřejněním anonymizovaných dat a výstupů vzešlých z výzkumu a s jejich dalším využitím;
- b) souhlasím se zpracováním a uchováním osobních a citlivých údajů v rozsahu v tomto informovaném souhlasu uvedených ze strany Univerzity Karlovy, Přírodovědecké fakulty, IČ: 00216208, se sídlem: Albertov 6, Praha 2, 128 00, a to pro účely zpracování dat vzešlých z výzkumu, pro účely případného kontaktování z důvodu zpracování dat vzešlých z výzkumu a pro účely evidence a archivace; a s tím, že tyto osobní údaje mohou být poskytnuty subjektům oprávněným k výkonu kontroly projektu, v jehož rámci je výzkum realizován;
- c) jsem seznámen/a se svými právy týkajícími se přístupu k informacím a jejich ochraně podle § 12 a § 21 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, tedy že mohu požádat Univerzitu Karlovu v Praze o informaci o zpracování mých osobních a citlivých údajů a jsem oprávněn/a ji dostat a že mohu požádat Univerzitu Karlovu v Praze o opravu nepřesných osobních údajů, doplnění osobních údajů, jejich blokaci a likvidaci.

Výše uvedená svolení a souhlasy poskytnu dobrovolně na dobu neurčitou až do odvolání.

Vše výše uvedené se řídí zákony České republiky, s výjimkou tzv. kolizních norem, a bude v souladu s nimi vykládáno, přičemž případné spory budou řešeny příslušnými soudy v České republice.

Potvrzuji, že jsem převzal/a podepsaný stejnopolis tohoto informovaného souhlasu.

V dne:

Podpis:

Příloha 3: vzor Pasportu rozhovoru

Pasport rozhovoru

Datum, místo, čas	
Délka	
Způsob záznamu	
Jméno (pseudonym ve výzkumu)	
Pohlaví	
Věk	
Profese	
Jak vytipován/a, kým doporučen/a...	
Způsob kontaktování	
Podoba informovaného souhlasu (písemný, ústní, neodporováním)	
Přítomné osoby	
Přerušeni	
Atmosféra, dojem z rozhovoru	
Dojem z účastníka/ice (výrazné rysy rozhovoru, nervozita, naléhavost...)	
Poznámky a nápady	

upraveno ze ZANDLOVÁ, M. (2019): Rozhovor. In: Novotná, H., Špaček, O., Šťovíčková Jantulová, M. (eds.): *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha. tabulka 13.1, s. 346